Turkish Studies
Educational Sciences

Volume 13/27, Fall 2018, p. 1213-1246
DOI: 10.7827/TurkishStudies.14383
ISSN: 1308-2140
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş: *Kasım 2018* ***Accepted/Kabul:*** *Aralık 2018*

Referees/Hakemler: *Prof. Dr. Fatih AYDIN - Doç. Dr. Osman ÇEPNİ*

This article was checked by iThenticate.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE KÜRESEL SORUNLAR VE ÖĞRETİMİ*

*Tevfik PALAZ*** - *Bülent AKBABA****

ÖZET

Bu araştırmanın amacı küresel sorunları ortaokul öğrencilerinin; nasıl algıladıklarını, bu sorunlara sosyal bilgiler dersinde nasıl yer verildiğini, küresel sorunların öğretimi sürecinde karşılaşılan sorunların neler olduğunu ve bu konularda yapılacak öğretimin geliştirilmesi için neler yapılabileceğini belirlemektir. Araştırmanın katılımcılarını 2015-2016 öğretim yılında Ankara ili Mamak ilçesinde öğrenim görmekte olan ortaokul 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesi ve kolay ulaşılabilir örnekleme birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeye sahip yerleşim alanında bulunan 3 okuldan toplam 30 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından ilgili alan yazına ve uzman görüşlerine dayalı olarak geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından yüz yüze toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarından bazıları şunlardır: (1) Öğrencilere göre küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirmede yapılması gereken en önemli şey derslerin görselleştirilmesidir. Geziler düzenlenmesi, öğrencilerin küresel sorunlara yönelik bilinçlendirilmesi, grupla çalışmanın teşvik edilmesi, derslerin dramalaştırılması, derslerin eğlenceli hale getirilmesi, derslerde neden-sonuç ilişkisinin kurulması, öğrencinin sorumluluk alması ve uzman kişilerle görüşülmesi bu konuda gerçekleştirilmesi gereken diğer uygulamalardır. (2) Öğrencilere göre küresel sorunların çözümü için

* Bu çalışma; birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Sorunlar ve Öğretimi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., MEB, E-posta: tevfikpalaz@gmail.com

*** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi, E-posta: efeakbaba@gmail.com

okullarda kampanya, seminer ve geziler düzenlenmeli, afişler bastırılmalı, STK'lar ile işbirliği içine girilmeli ve ağaç dikme ve çöp toplama gibi etkinlikler yapılmalıdır. Araştırma sonuçları ilgili alan yazınla ilişkili bir biçimde tartışılmış ve bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küresel sorunlar, küreselleşme, öğrenci, nitel araştırma.

GLOBAL PROBLEMS AND TEACHING IN SOCIAL STUDIES EDUCATION ACCORDING TO THE OPINIONS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

The purpose of this study was to determine how secondary school students perceived global problems and to demonstrate how these global problems were handled in social studies classes, the problems that were encountered in the teaching process of global problems and the things to be done to develop the teaching of global issues. The participants of the study included 7th class students, who conduct scientific studies in social studies. The participants of this study were selected throughmaximum variation sampling and convenient sampling methods under purposeful sampling. Therefore, a total of 30 secondary school students participated in the present study. The data of the study were gathered through semi-structured interview forms that were developed by the researcher in line with both the related literature and expert opinions. The data of the study was gathered by a face to face approach. The data of the study were analysed through descriptive and content analysis. Some of the results of the present study were as follows: (1) According to students, the most important thing to raise students who are sensitive to global problems was to use visualizations in the classroom during teaching. Arranging school excursions, raising the awareness of students towards global issues, encouraging group work, using drama in the classroom, making the lesson entertaining, building cause-effect relationship during teaching, fostering student responsibility for learning and meeting with experts were other practices to be done in this matter. (2) According to students, campaigns, seminars and excursions should be arranged, posters should be printed, collaboration between school and non-governmental organizations were built and such activities as tree planting or garbage collecting were arranged in schools in order to contribute to the resolving of global problems. Results of the study were discussed in line with the related literature and some suggestions were presented.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Education is one of the most important ways to raise awareness of global problems, to find solutions to these problems and to educate individuals who will be a part of these solutions. Social studies course has important functions in achieving the mission of educating good

citizens which is one of the most important goals of the social studies course, as well as educating individuals who are sensitive to global problems and are willing to find solutions to these problems. Raising awareness for global problems and educating individuals to solve these problems is of particular importance for the social studies course. Because, getting wise to global problems firstly to produce solutions for them is closely related with the sense of responsibility and developing sensitivity towards these problems. It is a fact that one of the purposes of the social studies course is to educate individuals who are sensitive to global problems, who follow them and try to produce solutions; and that important problems to be discussed on global problems are included in the curriculum of social studies course. This is a critical factor for students to gain awareness for global problems (Ersoy, 2013).

Purpose of the research

The main purpose of this study is to determine how social problems are perceived by high school students in the social studies course, how these issues are handled in the social studies course, what are the problems encountered during the teaching process of global subjects, and what can be done to improve the teaching process of these subjects.

Method

In this study, views of students on global issues were examined throughly. In this respect, the relevant study was designed within the framework of qualitative research method. In fact, in qualitative research, the phenomenon existence of which is known but which is not known, understood and comprehended throughly is examined (Yıldırım and Şimşek, 2011).

Participants

The participants of the study consist of 7th grade high school students having studied in Mamak, Ankara in the 2015-2016 academic year. From purposeful sampling methods, maximum variation sampling method and convenient sampling method were used together in selection of the participants. When selecting the students to participate in the study; 3 schools were determined, one from the high, one from the middle and the other one from low socio-economic level within the borders of Mamak, Ankara. The schools were selected from the regions with different socio-economic levels within the district, the purpose of the study is to perform an application in these schools to multiplex data and to reach thorough and various set of data. As a result, a total of 30 students, 10 students from each school with different levels, were interviewed. In addition, it was shown ultimate attention that students who were interviewed at each school have differences in terms of such variables as gender, general academic achievement and success in social studies course. The opinions of the teachers were taken in selecting participant students according to the variables such as general academic achievement and success in social studies course. In addition, 30 students, 17 female and 13 male, were interviewed. 24 students are13 years old, 5 students are 12 years old and 1 student is 14 years old.

Data Collection Tools

In the study, in order to collect data semi structured interview forms which were developed by the researcher depending on the relevant

literature and expert opinions were used. Such questions as - how social problems are perceived by students, how these issues are handled in the social studies course, what are the problems encountered during the teaching process of global problems, and what can be done to improve the teaching process of these subjects- are covered within the interview forms.

Questions on how students perceive global problems, how global issues are included in social studies lessons, what problems are encountered in teaching global problems, and suggestions for improving the teaching in this area are included in the interview forms. The opinions of three academic members, two members from social studies department and one from assessment and evaluation department were asked when preparing the interview forms on global problems.

In addition, the opinion of an academic member who works in the department of Turkish Language and Literature was asked in order to check the interview form in terms of language and expression and then it was put in final form in line with experts' advices. Then, the form developed for the students was applied to three students with similar characteristics to the characteristics of the study group. These students were asked whether the questions were understood or not; and they were asked to put forward their suggestions, if any. The interview forms prepared for the students before the application were put in final form with some changes made as a result of this pre-application.

Findings

As a result of the descriptive analysis and content analysis done based on the research data, the findings of the study are gathered under eight main dimensions. The first one is " When One Says Global Problem ", the second one is "Those Triggering the Global Problems", the third one is "To Solve Global Problems ", the fourth is" Social Studies Course in Global Issues ", the fifth is " Teaching Global Issues", the sixth is " Problems Encountered in Learning Global Problems", the seventh is " When educating students who are sensitive to global problems " and the last one is " What to do in schools for solution".

- According to the first finding of the study, it is seen that the things coming to participants' mind when saying global problem are gathered under eighteen main titles. These are: "Depletion of natural resources", "extinction of animal species", "extinction of green areas "," chemical use", "ozone layer depletion", "terrorism"," irregular urbanization", "unemployment", "hunger ", "global warming ",. war ", "drought", " violence ", "traffic problem "," natural disasters ", "environmental pollution "," glacier melting "and " unconscious hunting".

- According to the second finding, the things coming to participants' mind when saying those triggering global problems are gathered under five main titles. Those are: *"To act unconsciously", "to use products unconsciously", "competition among countries", "waste"* and *"harm to the natural environment"*

- According to the third finding of the study, the things coming to participants' mind when saying overcoming global problems are gathered under three main titles. These are; *"raising the awareness*

of people", "using products consciously" and "penalties should be disincentive".

- According to the fourth finding of the study, the things coming to participants' mind when saying social studies course in global problems are gathered under five main titles. These are; "*as it communes with life*", "*as it raises awareness of people*", "as it provides opportunity for practice", "as it gives place to cause and effect relation" and "*as it includes upto-dateness*".

- According to the fifth finding of the study, the things coming to participants' mind when saying teaching global problems in social studies course are gathered under four main titles. These are; *"direct instruction", "by using visuals" and "by establishing cause and effect relation"* and *"applied activities"*.

- According to the sixth finding of the study, the things coming to participants' mind when saying problems encountered when learning global problems in social studies course are gathered under six main titles. These are; *"it was not focused on enough", "no activities", "book/program is insufficient", "no materials", "the last subject"* and *"class environment is noisy"*.

- According to the seventh finding of the study, the things coming to participants' mind when saying educating students who are sensitive to global problems are gathered under nine main titles. These are; *"it needs to be visualized", "trips should be organized", "they need to raise awareness of people", "student should be encouraged to study in groups", "courses should be staged", "courses should be fun", "cause and effect relation should be established", "students should take on responsibility"* and *"experts should be interviewed"*

- According to the last finding of the study, the things coming to participants' mind when saying things to do at schools for solution are gathered under seven main titles. These are; *"campains should be organized", "cooperation with NGO's", "seminar", "posters should be prepared", "trip", "tree planting"* and *"garbage collecting"*.

Conclusion, Discussion and Suggestions

When it comes to global problems, students think about global warming, war and environmental pollution at most. According to students, the factors triggering global problems at most are acting unconsciously and using products unconsciously. According to students, first of all it is necessary to raise the awareness of the people to solve the global problems. The students emphasize the importance of the fact that social studies course communes with life and that it raises awareness of people for importance of social studies course in global problems. The students are of the opinion that global problems are mostly taught through direct instruction method. According to the students, the most important problem encountered in teaching global problems is that global problems are not focused on enough. This is followed by lack of activities, insufficient books, lack of material, global problems being taught as the last subject and a negative classroom environment respectively. According to students, the most important thing to do in educating students who are sensitive to global problems is visualization of courses. organizing trips, raising students' awareness of global problems,

encouraging group study, staging courses, making courses fun, establishing cause-effect relationship in courses, students who take responsibility and interviewing with experts are the other things to do in this regard. According to the students, campaigns, seminars and trips should be organized in schools, posters should be printed, we should cooperate with NGO's and activities such as tree planting and garbage collection should be organized in order to solve global problems.

In schools, the required basis for the discussion of global problems on a wide platform should be formed, support should be received from the experts of global problems by taking advantage of school-community relations as well, and seminars, conferences and panels should be organized. The school projects to be conducted on global problems should be supported at the level of district and provincial national education directorates; teachers and students who want to produce projects with this regard should be supported financially and morally. Emphasis should be placed on practical activities in schools for global problems. With school-based activities to be carried out, it should be aimed to increase the sensitivity of students and teachers towards global problems. With the trips to be made outside the school, students should get to know the surrounding environment and determine and discuss their problems. This study was designed in qualitative method. As there are limited number of research findings in the national literature on this subject, more research findings should be produced by using different research methods on global problems and with different study groups.

Keywords: Global problems, globalization, student, qualitative study.

Giriş

Küreselleşme; iletişim ağlarının gelişmesi neticesinde geleneksel sınırların aşılarak siyasi, kültürel ve coğrafi olarak da sınır tanımayan yeni toplumsal ağların ortaya çıkmasını ve etkileşimini sağlayan ilişkileri içermektedir. Bu ağ ve ilişkilerin oluşumu ise teknolojik yenilikler ve siyasi kararlar dahilinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle küreselleşme, insanların dünyadaki toplumsal ilişkilerin ve ağların gelişmelerini fark etmeleridir. Dolayısıyla gelişen iletişim ağları neticesinde mesafeler ortadan kalkmakta ve neticede yerel olaylar binlerce kilometre uzakta bulunan gelişmeler bağlamında şekillenmektedir (Steger, 2004).Küreselleşme olgusu ve süreci bireyleri, grupları, toplumları, devletleri ve sonuçta bütün dünyayı etkilemiş ve değiştirmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemde ulaşım araçlarının ve bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde gelişmesi bu süreci hızlandırdığı gibi kaçınılmaz hale de getirmiştir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi insanlığa yarar getirdiği gibi bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle dünya küçülmeye başlamış ya da dünyanın çok büyük olmadığı anlaşılmaya başlamış fakat dünya küçüldükçe problemler büyümüş ve daha karmaşık hale gelmiştir. Artık problemler bireylerin ya da devletlerin tek başına çözemeyeceği şekillere bürünmüştür. Bu durumda küresel sorunların çözümü yine küresel düzeyde yapılacak işbirliklerini ve bu konuda sağlanacak farkındalığı ve duyarlılığı gerekli kılmıştır. Diğer bir ifadeyle değişen ve gelişen dünyada ülkelerin; teknolojik, kültürel, ekonomik ve sosyal alanda birbirlerine yaklaşmaları, karşılıklı işbirliğini güçlendirmiş beraberinde ortak hareket etme zorunluluğunu gündeme getirmiştir (Gömleksiz ve Kılınç, 2012).

Küresel sorunlara farkındalık sağlamanın, akabinde çözüm bulmanın ve çözümün bir parçası olacak bireylerin yetişmesinin en önemli yollarından biri eğitimdir. Gerek dünyada gerekse ülkemizde alan yazın incelediğinde küresel sorunların eğitimiyle ilgili çalışmaların gün geçtikçe önem kazandığı

görülmektedir (Balkar ve Özgan, 2010; Banks, 2007; Burnouf, 2004; Clarke, 2004; Çermik, Çalışoğlu ve Tahiroğlu, 2016; Gardner, 2013; Gaudelli, 2014; Kan, 2009; Kessinger, 1997; Kim, 1998; Kılıçoğlu, Karakuş ve Öztürk, 2012; Özkan, 2006; Öztürk ve Günel, 2016; Sağlam, Vural ve Akdeniz, 2011; Saltelli ve Terry, 2008; Weitze ve Ørngreen, 2014; Wilson, 2000; Yazıcı, 2013). Sosyal bilgiler dersi temel eğitimin en önemli amaçlarından biri olan iyi vatandaş yetiştirme misyonunun yerine getirilmesinde olduğu kadar küresel sorunlara duyarlı ve bu sorunlara çözüm üretmeye istekli bireyler yetiştirme noktasında önemli işlevlere sahiptir. Ayrıca küreselleşmeyle birlikte farklılaşmaya ve zenginleşmeye başlayan vatandaşlık anlayışında, yalnızca ülkesine karşı sorumluluklarının bilincinde olmak yeterli olmamaktadır. Kendisini tüm insanlığa karşı sorumlu hisseden, evrensel bilince sahip, dünyanın sorunlarına karşı duyarlı vatandaş kavramı öne çıkmaktadır (İçen ve Akpınar, 2012; Gürdoğan-Bayır, Göz ve Bozkurt, 2014; Banks, 2004). Bu özelliklere sahip vatandaşlar "küresel vatandaş" olarakta tanımlanmaktadır (Apple, 2006; Dower, 2003; Hicks ve Holden, 2007; Kadragic, 2006; Kan, 2009; Noddings, 2005; Özel, 2007; Silva, 2014; Zakaria, 2005).

Küresel sorunlara farkındalık yaratmak ve bu sorunların çözümüne yönelik bireylerin eğitimi sosyal bilgiler dersi için ayrı bir önem teşkil etmektedir. Zira küresel sorunların çözülmesi için öncelikle bunların farkına varılması, bunlara yönelik duyarlılığın geliştirilmesi ve sorumluluk bilinciyle yakından ilişkilidir. Konuya ilişkin olarak Ersoy (2013) sosyal bilgilerin amacının dünya sorunlarına hassasiyet gösteren, bunları takip eden ve çözümler üretmeye çalışan bireyler yetiştirmek olduğunu; küresel sorunlara yönelik tartışılabilecek önemli sorunların sosyal bilgiler dersi öğretim programı içinde yer aldığını ve bunun öğrencilerin küresel sorunlara ilişkin duyarlık kazanmaları açısından kiritk bir unsur olduğunu ifade etmektedir.

Yapılandırmacı program anlayışının da etkisiyle derste öğrencilerden yaparak ve yaşayarak küresel sorunlara yönelik öğrenme deneyimi kazanmaları beklenmekte; öğrenci-öğrenci ve öğretmen-öğrenci arasında gerçekleşecek etkili tartışmalar ve öğretmenlerin denetiminde gerçekleştirilecek okul temelli projelerle dersin amacına hizmet etmesi beklenmektedir. Ancak bu beklentilerin ne kadarının karşılandığı ve dersin ne düzeyde etkili olduğunun belirlenmesi, sürecin etkililiği ve geliştirilebilirliği açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda dersi alan öğrencilerin, küresel sorunların öğretimine yönelik görüşlerinin belirlenmesi, süreçte yaşanan aksaklıkların neler olduğunun belirlenmesi ve daha etkili bir küresel sorunlar öğretimi için gerekli olan unsurların bilinmesi gerekmektedir. Bu araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler dersinde, küresel sorunları ortaokul öğrencilerinin, nasıl algıladıklarını, bu konulara sosyal bilgiler dersinde nasıl yer verildiğini, küresel konuların öğretimi sürecinde karşılaşılan sorunların neler olduğunu ve bu konularda yapılan öğretimin geliştirilmesi için neler yapılabileceğini belirlemektir.

1. Yöntem

1. 1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın amacı küresel sorunları ortaokul öğrencilerinin, nasıl algıladıklarını, bu sorunlara sosyal bilgiler dersinde nasıl yer verildiğini, küresel sorunların öğretimi sürecinde karşılaşılan sorunların neler olduğunu ve bu konularda yapılacak öğretimin geliştirilmesi için neler yapılabileceğini belirlemektir. Bu çalışmada küresel sorunlar konusuna yönelik öğrenci görüşlerine göre derinlemesine inceleme yapılmak istenmiştir. Bu bakımdan ilgili araştırma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde kurgulanmıştır. Zira nitel araştırmalarda varlığı bilinen ancak hakkında derinlemesine bilgiye, anlayışa ya da kavrayışa sahip olunmayan olgular derinlemesine incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

1. 2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını 2015-2016 öğretim yılında Ankara ili Mamak ilçesinde öğrenim görmekte olan ortaokul 7.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesi ve kolay ulaşılabilir örnekleme birlikte kullanılmıştır. Araştırmaya katılacak öğrencilerin seçiminde; Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürü ve ilgili bir şube

müdürü ile iki okul müdüründen görüş alınmak suretiyle Ankara İli Mamak İlçe sınırları içinde yüksek, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan bölgelerden birer okul seçilmek suretiyle öğrencilere uygulama yapılacak 3 okul belirlenmiştir. Bu okulların Mamak ilçesinden seçilmesinde araştırmacının ilgili ilçede Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı bir ortaokulda öğretmen olarak görev yapması nedeniyle uygulama olanaklarının fazlalığı önemli bir unsuru teşkil etmiştir. İlçe içinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan bölgelerden seçilen okullarda uygulama yapılarak veri çoklamasına gidilmek ve araştırma konusuna ilişkin daha derinlemesine ve çeşitlilik arz eden bir veri setine ulaşılmak istenmiştir. Sonuç olarak her bir düzeyde bulunan bir okuldan 10 öğrenci olmak üzere toplam 30 öğrenciyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Okul içinde araştırmaya katılacak öğrencilerin seçiminde uygulama yapılan okulun müdürü, müdür yardımcıları ve öğretmenlerin görüşlerinden yararlanılmış; araştırmacının en derinlemesine veriyi toplayabileceği öğrenciler ilgili okulun müdürü, müdür yardımcıları ve öğrencilerin dersine giren sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak belirlenmiştir. Ayrıca her bir okulda görüşme yapılan öğrencinin cinsiyet, genel akademik başarı ve sosyal bilgiler dersinde başarı gibi değişkenler açısından farklılıklara sahip olmalarına özen gösterilmiştir. Genel akademik başarı ve sosyal bilgiler dersinde başarı gibi değişkenlere göre katılımcı öğrenci seçiminde öğretmenlerin görüşleri temel alınmıştır. Ayrıca aşağıda Tablo 1'de de görüldüğü gibi, görüşme yapılan 30 öğrencinin 17'sı kız, 13'ü erkek; 24'ü 13 yaşında, 5'i 12 yaşından ve 1'i de 14 yaşındadır.

Tablo 1.*Araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin bilgiler*

Numara	Okul	Kod İsim	Cinsiyet	Yaş
1	A okulu	Öğrenci1	Kız	12
2	A okulu	Öğrenci2	Erkek	13
3	A okulu	Öğrenci3	Erkek	13
4	A okulu	Öğrenci4	Erkek	13
5	A okulu	Öğrenci5	Kız	13
6	A okulu	Öğrenci6	Kız	12
7	A okulu	Öğrenci7	Kız	13
8	A okulu	Öğrenci8	Erkek	13
9	A okulu	Öğrenci9	Kız	14
10	A okulu	Öğrenci10	Erkek	13
11	B okulu	Öğrenci11	Erkek	13
12	B okulu	Öğrenci12	Kız	13
13	B okulu	Öğrenci13	Kız	13
14	B okulu	Öğrenci14	Erkek	13
15	B okulu	Öğrenci15	Kız	13
16	B okulu	Öğrenci16	Kız	13
17	B okulu	Öğrenci17	Erkek	13
18	B okulu	Öğrenci18	Kız	12
19	B okulu	Öğrenci19	Erkek	13
20	B okulu	Öğrenci20	Kız	13
21	C okulu	Öğrenci21	Erkek	13
22	C okulu	Öğrenci22	Erkek	12
23	C okulu	Öğrenci23	Erkek	13
24	C okulu	Öğrenci24	Kız	14
25	C okulu	Öğrenci25	Kız	13
26	C okulu	Öğrenci26	Kız	13
27	C okulu	Öğrenci27	Erkek	13
28	C okulu	Öğrenci28	Kız	13
29	C okulu	Öğrenci29	Kız	13
30	C okulu	Öğrenci30	Kız	13

1. 3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından ilgili alan yazına ve uzman görüşlerine dayalı olarak geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme formlarında öğrencilerin, küresel sorunları nasıl algıladıklarına, küresel sorunlara sosyal bilgiler dersinde nasıl yer verildiğine, küresel sorunların öğretiminde karşılaşılan sorunların neler olduğuna ve bu konuda yapılan öğretimin geliştirilmesi için önerilerin neler olabileceğine yönelik sorular yer almıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmede araştırmacılar genellikle önceden hazırlanmış sorularla oluşturulan çerçeve içinde kalmakta ve sorularını bu şekilde katılımcılara yöneltmektedirler. Ancak kimi zaman katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda görüşme yapılan kişinin bakış açısını daha net bir biçimde ortaya koyabilmek ve nitel araştırmanın doğası gereği daha fazla ve derinlemesine veri toplayabilmek amacıyla sonda sorularından da faydalanılmaktadır (Glesne, 2012). Bu kapsamda mevcut araştırmada öğrenciler için hazırlanan görüşme formlarında bazı sorular için uzman görüşlerine de dayalı olarak sonda soruları kullanılmıştır.

Küresel sorunlarla ilgili görüşme formları hazırlanırken ikisi üniversitelerin sosyal bilgiler eğitimi ve biri de ölçme ve değerlendirme bölümlerinde görev yapan üç öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Öğretim üyelerinin görüşlerine göre formlarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, "*Küresel sorunlar içinde en çok dikkatinizi çeken konular nelerdir*?" şeklinde sorulan soru için uzman görüşleri doğrultusunda "*Bunlardan hangileri sizi endişelendiriyor?*" şeklinde bir sonda hazırlanmıştır. Yine *"Küresel sorunlara bilinçli öğrencilerin yetiştirilmesi bakımından sosyal bilgiler dersinin işlevini değerlendirir misiniz?"* sorusu da uzman görüşleri sonunda forma eklenmiştir. Bu şekilde son hali verilen formun dil ve anlatım bakımından denetlenmesi için Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde görev yapan bir öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuş, uzman önerileri doğrultusunda forma son hali verilmiştir. Ardından öğrenciler için geliştirilen form araştırma grubuna benzer özellikler taşıyan üç öğrenciye görüşme yapmak suretiyle uygulanmıştır. Bu öğrencilere, soruların anlaşılıp anlaşılmadığına yönelik görüşleri sorulmuş, varsa önerilerini belirtmeleri istenmiştir. Bu ön uygulama sonucu yapılan bazı değişikliklerle uygulama öncesi öğrenciler için hazırlanan görüşme formlarına son şekli verilmiştir. Ardından asıl uygulamaya geçilmiştir.

1. 4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmacı, çalışma grubunu oluşturan öğrencilerle yüzyüze iletişim kurarak araştırmanın amacı hakkında kısa bilgiler sunmuş ve çalışmaya katılım için gönüllülük göstermeleri halinde uygulama yapmak için uygun bir zamanda ve mekânda görüşme yapmak istediğini kendilerine belirtmiştir. Ayrıca öğrenci velilerine çalışmayla ilgili bilgi mektubu ve veli izin belgesi gönderilmiştir. Katılımcılarla uygulama öncesi gerçekleştirilen bu protokolde görüşmenin yapılması planlanan yer ve zaman belirlenmiştir. Görüşmelere başlanmadan önce katılımcılara araştırmanın amacı tekrar ifade edilmiş ve yapılacak görüşmeye katılımın tamamen kendi iradelerinde gerçekleşeceği, istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri ve izin vermeleri durumunda daha nitelikli veri toplamaya yardımcı olması için ses kaydı alınmak istendiği belirtilmiştir. Ayrıca katılımcılara toplanan verilerin yalnızca bilimsel bir çalışmada veri olarak kullanılacağı ve başka bir maksat taşımadığı belirtilmiştir. Yapılan görüşmelere ilişkin detaylı bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.Öğrenci görüşme takvimi

Kod adı	Görüşme numarası	Görüşme tarihi	Görüşme saati	Görüşülen yer	Görüşülen süre
Öğrenci1	1	02/06/2016	10:20	Rehberlik odası	26.06 dk.
Öğrenci2	2	02/06/2016	10:53	Rehberlik odası	26.47 dk.
Öğrenci3	3	02/06/2016	11:26	Rehberlik odası	28.54 dk.
Öğrenci4	4	02/06/2016	12:04	Rehberlik odası	30.29 dk.
Öğrenci5	5	02/06/2016	12:44	Rehberlik odası	42.00 dk.
Öğrenci6	6	02/06/2016	14:16	Rehberlik odası	27.42 dk.
Öğrenci7	7	02/06/2016	14:58	Rehberlik odası	32.11 dk.
Öğrenci8	8	02/06/2016	15:33	Rehberlik odası	31.58 dk.
Öğrenci9	19	06/06/2016	13:58	Rehberlik odası	33.32 dk.
Öğrenci10	20	06/06/2016	14:36	Rehberlik odası	27.50 dk
Öğrenci11	9	03/06/2016	10:28	Memur odası	30.03 dk.
Öğrenci12	10	03/06/2016	11:04	Memur odası	25.22 dk.
Öğrenci13	11	03/06/2016	11:39	Memur odası	22.53 dk.
Öğrenci14	12	03/06/2016	13:43	Memur odası	29.21 dk.
Öğrenci15	13	03/06/2016	14:17	Memur odası	23.14 dk.
Öğrenci16	14	03/06/2016	14:43	Memur odası	19.10 dk.
Öğrenci17	15	06/06/2016	10:40	Memur odası	28.21 dk.
Öğrenci18	16	06/06/2016	11:26	Memur odası	23.09 dk.
Öğrenci19	17	06/06/2016	11:51	Memur odası	25.32 dk.
Öğrenci20	18	06/06/2016	12:57	Memur odası	22.58 dk.
Öğrenci21	21	07/06/2016	09:34	Rehberlik odası	28.40 dk.
Öğrenci22	22	07/06/2016	10:45	Rehberlik odası	41.41 dk.
Öğrenci23	23	07/06/2016	11:50	Rehberlik odası	32.56 dk.
Öğrenci24	24	08/06/2016	10:14	Rehberlik odası	27.49 dk.
Öğrenci25	25	09/06/2016	09:27	Rehberlik odası	35.45 dk.
Öğrenci26	26	09/06/2016	10:07	Rehberlik odası	32.58 dk.
Öğrenci27	27	09/06/2016	10:56	Rehberlik odası	42.36 dk.
Öğrenci28	28	09/06/2016	11:45	Rehberlik odası	31.39 dk.
Öğrenci29	29	09/06/2016	12:43	Rehberlik odası	37.40 dk.
Öğrenci30	30	09/06/2016	13:53	Rehberlik odası	37.07 dk.
Görüşülen toplam süre			15 saat 6 dakika 6 saniye		

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerle yapılan görüşmelerin 19.10 ile 42.36 dakika arasında sürdüğü, görüşmelerin 02/06/2016 ile 09/06/2016 tarihleri arasında okulların rehberlik ya da memur odasına gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerle yapılan görüşmelerin toplamda 15 saat 6 dakika 6 saniye sürdüğü görülmektedir.

1. 5. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz birlikte kullanılmıştır. İçerik analizi sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir teknik olarak insan davranışları üzerinde dolaylı yollarla çalışmaya olanak veren bir tekniktir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). İçerik analiziyle araştırma kapsamında toplanan verileri anlamlı hale getirebilecek, açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanmaktadır. Gökçe (2006) içerik analizinin araştırmacılara sosyal gerçekliği farklı boyutlarıyla ortaya koymada çıkarım yapma olanağı tanıyan bir analiz biçimi olduğunu belirtmektedir. Bu itibarla mevcut çalışmada verilerin analizinde içerik analizinin kullanılması uygun bulunmuştur. Bununla birlikte verilerin analizinde içerik analizi ile birlikte betimsel analizden de faydalanılmıştır. Bu kapsamda araştırma yapılan konuda katılımcıların bazı özgün düşünceleri uygun görülen yerlerde ve tez danışmanının da görüşü alınarak doğrudan alıntılarla verilmiş ve bu şekilde yapılan analizin güçlendirilmesi ve ortaya konan bulguların okuyucu tarafından daha fazla anlamlandırılması sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucu tema ve

kodlara ulaşılmış, bunlar "Bulgular" bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Yıldırım ve Şimşek (2011) nitel araştırmalarda araştırmanın iç ve dış geçerliğini (inandırıcılık ve aktarılabilirlik) ve iç ve dış güvenirliği (tutarlılık ve teyit edilebilirlik) artırmaya yönelik bazı yöntemlerin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışma kapsamında da araştırmanın inandırıcılığını, aktarılabilirliğini, tutarlılığını ve teyit edilebilirliğini artırmaya dönük bir dizi stratejiden yararlanılmıştır. Buna göre mevcut çalışmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla uzun süreli görüşme ve katılımcı teyidi stratejilerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda öğrenciler ile yapılan görüşmeler mümkün olduğunca uzun tutulmaya çalışılmış; görüşme yapılan ortamın görüşme için uygun olmasına, görüşme yapılan katılımcının kendini rahat ve özgür hissederek görüşme sorularına odaklanmasına özen gösterilmiş, böylece en sağlıklı ve derinlikli verinin toplanması amaçlanmıştır. Öğrencilerin yaşları nedeniyle dikkatleri zaman zaman dağılabildiği için bazı öğrenciler ile yapılan görüşmeler diğer görüşmelere göre kısa olmak durumunda kalmıştır. Ayrıca öğrencilerin her birine yapılan görüşmelerin bilimsel bir çalışmada kullanılacak verilerin toplanması için yapıldığı tekrarlanarak görüşme yapılan katılımcının kendini rahat hissetmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada iç geçerliği artırmak için kullanılan stratejilerden bir diğeri katılımcı teyididir. Bütün katılımcılar yapılan görüşmelerin kayıt edilmesine izin vermiştir. Bu doğrultuda her bir görüşme sonucu elde edilen ses kayıtları yazıya dökülmüş ve raporlanmıştır. Her bir görüşme kâğıtlara aktarıldıktan sonra görüşmecilerle bu notlar paylaşılmış, onlardan bu görüşme notlarını teyit etmeleri ve eksik gördükleri kısımları ya da tamamlamak istedikleri bölümleri tamamlamaları istenmiştir. Katılımcı teyidi mekanizmasının işletilmesi için araştırmacı bu süreçte her bir katılımcıyla aynı fiziki ortamı paylaşabileceği bir imkân yaratmaya çalışmış ve bazı katılımcılarla bu noktada ek bir görüşme daha gerçekleştirilmiştir.

Mevcut çalışmada araştırmanın dış geçerliğini (aktarılabilirlik) sağlamak amacıyla ayrıntılı betimleme ve uzman görüşü stratejilerinden faydalanılmıştır. Dış geçerlik daha çok araştırma sonuçlarının genellenebilmesiyle ilişkilidir. Nicel araştırmalarda doğrudan genelleme yapmak mümkün olsa da nitel araştırmalara bunu gerçekleştirmek çok mümkün değildir. Zira bunun nitel araştırmanın doğasına uygun olup olmadığı da tartışmalıdır. Ancak araştırmacılar dolaylı da olsa nitel araştırmalarda dış geçerliğin sağlanması gerektiğini belirtmekte ve bunun için bazı stratejiler önermektedirler (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu doğrultuda mevcut çalışmada dış geçerliği artırmak için ayrıntılı betimleme stratejisi kullanılmıştır. Buna göre araştırmanın bütün aşamaları ayrıntılı bir biçimde betimlenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin mevcut araştırmanın katılımcıları ve onların demografik özellikleri ile bu katılımcılarla yapılan görüşmelerle ilgili bilgiler ayrıntılı şekilde okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Dış geçerliği sağlamada görüşme sorularının araştırmanın amacıyla tutarlı olup olmaması da önemli bir değişken olarak görülmektedir. Bu itibarla özellikle görüşme formlarının oluşturulması sürecinde uzman görüşlerinden yararlanmak suretiyle araştırmanın dış geçerliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Bu araştırmada iç güvenirliği artırmak için tutarlılık incelemesi stratejisinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi alanında çalışmalar yapan ve araştırmanın önceki aşamalarında görüşüne başvurulmamış bir uzmana araştırma süreci detaylı olarak açıklanmış ve bu uzmandan araştırmada ortaya çıkan sonuçları bir bütün olarak değerlendirmesi ve tutarlılık açısından incelemeye tabi tutması istenmiştir. Yapılan uzman incelemesi sonucunda araştırmanın bir bütün olarak tutarlı bir yapı arz ettiği belirlenmiştir. Araştırmanın dış güvenirliği sağlamak amacıyla da teyit incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda yine araştırmanın daha önceki safhalarında görüşlerine başvurulmamış bir alan uzmanıyla araştırmanın ham verileri ve bu veriler üzerinden üretilen tema ve kodlar paylaşılmış ve ilgili uzmandan bunlar üzerinde bir değerlendirme yapması istenmiştir. Bu yolla araştırmanın dış güvenirliği sağlamak üzere teyit incelemesi mekanizması harekete geçirilmiş ve uzman önerileri doğrultusunda araştırma verilerin tematik hale getirilme süreci sona erdirilmiştir.

2.Bulgular

Araştırma verilerinden hareketle yapılan betimsel analiz ve içerik analizi sonucunda, araştırmanın bulguları sekiz temel boyut altında toplanmaktadır. Bunlardan birincisi "*Küresel Sorun Deyince*", ikincisi *"Küresel Sorunları Tetikleyenler"* üçüncüsü "*Küresel Sorunları Ortadan Kaldırmak İçin*", dördüncüsü "*Küresel Sorunlarda Sosyal Bilgiler Dersi*", beşincisi "*Küresel Sorunların Öğretimi*", altıncısı "*Küresel Sorunları Öğrenirken Karşılaşılan Sorunlar*", yedincisi "*Küresel Sorunlara Duyarlı Öğrenci Yetiştirirken*" ve sonuncusu "*Çözüm İçin Okullarda Yapılması Gerekenler*"dir. Bulgular oluşturulurken katılımcıların her bir soruya ilişkin ifade ettikleri görüşler kodlamalar şeklinde bir araya getirilmiş ve kodlamalar ile kodlamalardan yola çıkarak oluşturulmuş olan kategoriler arasındaki ilişki görselleştirilerek sunulmuştur. Her bir boyutla ilgili olan kategoriler ve o kategorileri oluşturan kodlamalar katılımcıların görüşlerinden aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alıntılanarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Öğrenci,1 - Öğrenci, 7 vb.) verilmiştir.

2. 1. Küresel Sorun Deyince

Katılımcıların "*küresel sorun deyince"* akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 1'de sunulmuştur.

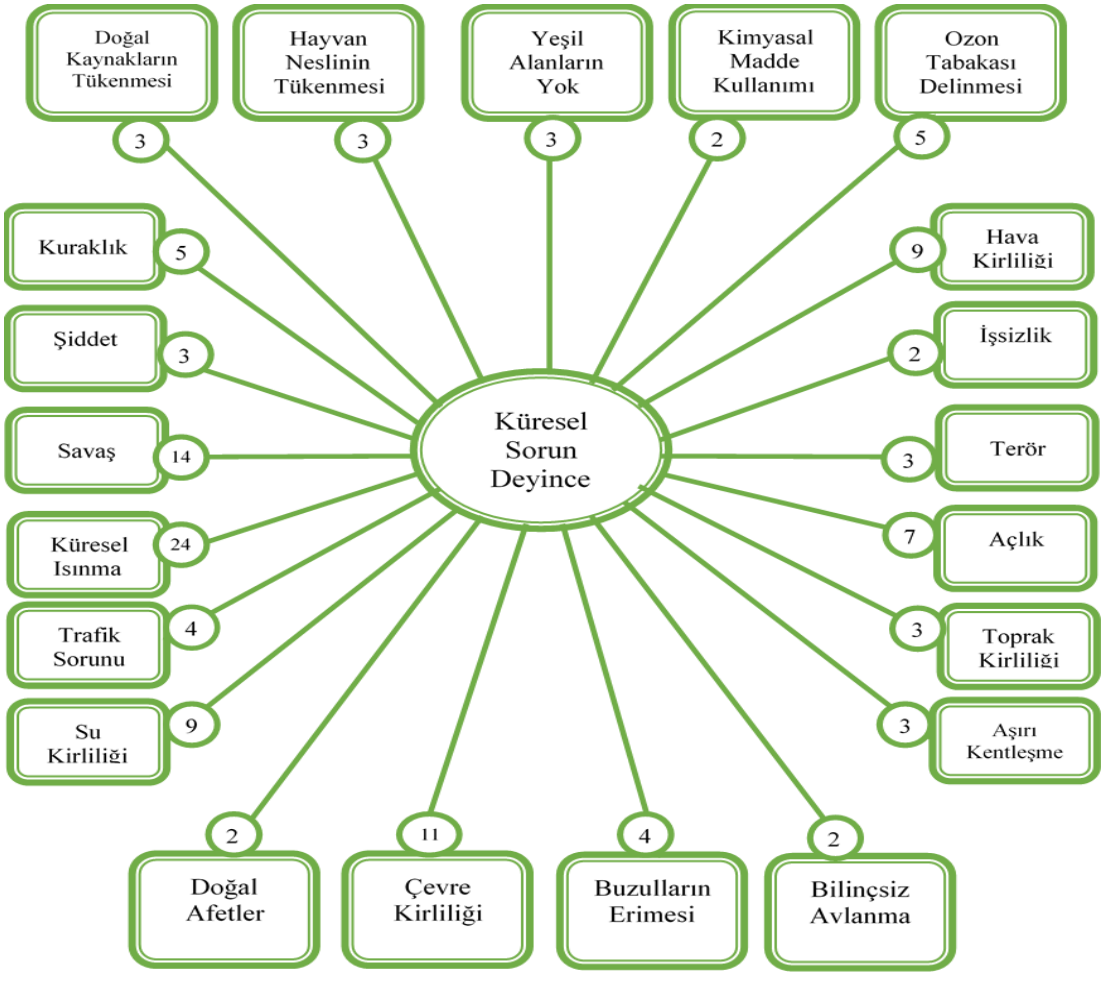

*Şekil 1***.** Küresel sorunlar deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 1'de katılımcıların, küresel sorun deyince akıllarına gelenler on sekiz temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar; *"doğal kaynakların tükenmesi", "hayvan neslinin tükenmesi", "yeşil alanların yok olması", "kimyasal madde kullanımı", "ozon tabakası delinmesi", "terör", "çarpık kentleşme", "işsizlik", "açlık", "küresel ısınma", "savaş", "kuraklık", "şiddet", "trafik sorunu", "doğal afetler", "çevre kirliliği", "buzulların erimesi" ve "bilinçsiz avlanma"* olduğu görülmektedir.

2. 2. Küresel Sorunları Tetikleyenler

Katılımcıların "*küresel sorunları tetikleyenler"* olarak akıllarınagelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 2'de sunulmuştur.

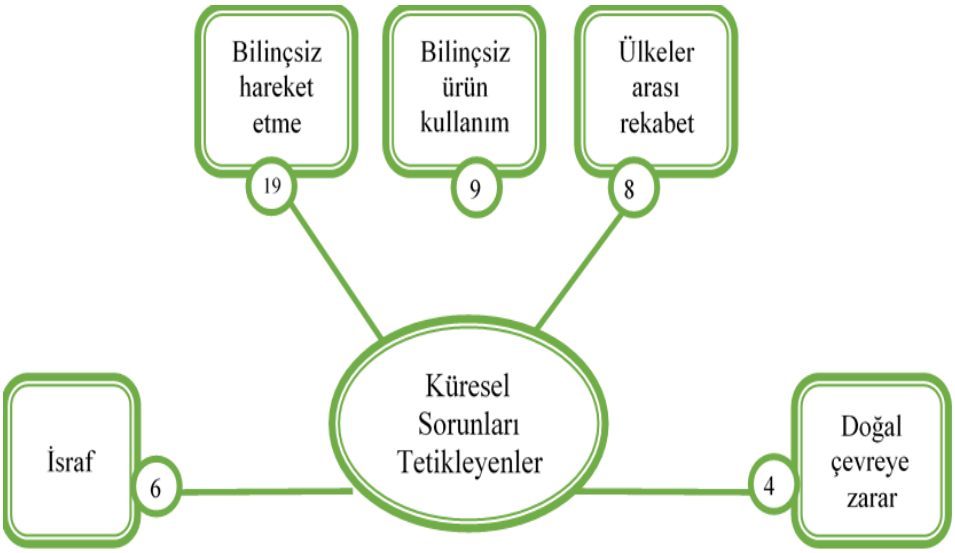

Şekil 2. Küresel sorunları tetikleyenler deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 2'de katılımcıların, küresel sorunları tetikleyenler deyince akıllarına gelenler beş temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; *"Bilinçsiz hareket etme", "bilinçsiz ürün kullanımı", "ülkeler arası rekabet", "israf"* ve *"doğal çevreye zarar"* olduğu görülmektedir.

Bilinçsiz hareket etme. Çalışmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından küresel sorunları tetikleyen etmenlerin başında bilinçsiz hareket etme görüşü ifade edilmektedir. Bu durum katılımcıların; *"…İnsanların daha çok bilinçsiz olması, ben mesela çöp atsam ne olur ki dercesine herkes böyle derse çünkü etraf çöplüğe dönüyor. İnsanlar genel olarak düşünmüyor sadece bireysel bakıyor aslında tek yaşamıyoruz bu dünyada. Herkes bireysel bakarsa dünyanın hali çok kötü olur. Bu yüzden daha toplumsal bakılması lazım. Bilinçsiz ve bireysel bakılması sorunların nedenlerinden."* (öğrenci, 3), *"…aslında insanlar genel bir sebep bence. İnsanlar bu konular hakkında daha bilinçli olsalar dünyayı güzelleştirmeye çalışsalar bu sorunlar ortaya çıkmaz aslında. İnsanlara yardım etseler. Sokakta insanlar görüyorum sokağa çöplerini atıyorlar direk çöp kutusuna atsalar. Kimse bence fazla takmıyor bir şey olmaz diyorlar. Bence kendilerini düşünüyorlar gelecek nesilleri düşünmüyorlar."* (öğrenci, 17) ve *"…Mesela küresel ısınma konusunda da insanlar doğayı dikkate almıyor ya da kaynakların tükenmesi gibi. Piknikte ateşleri söndürmüyorlar orman yangınlarına sebep oluyorlar. Bu bizim ister istemez oksijenimizi etkiliyor ayrıca bunlarla açığa çıkan gazlarla atmosferin dengesini bozuyor. İnsanların dikkatsizliği yüzünden oluyor her şey. Doğanın düzeni böyle değildi insanlar düzenini bozuyor."* (öğrenci, 30) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların küresel sorunları tetikleyenler arasında yani küresel sorunların ana kaynağı olarak bilinçsiz ve sorumsuz insan davranışları olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.*Bilinçsiz ürün kullanımı.*

Çalışmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından ifade edilen küresel sorunları tetikleyen etmenlerden biri de bilinçsiz ürün kullanımıdır. Bu durum katılımcıların; *"...gereksiz yere fazla fazla şeyler kullanılması, parfüm, toplu taşıma araçlarının kullanılmaması gibi böyle şeyler. İnsanlarından kaynaklanıyor. İnsanların gereksizce lüzumsuz şeyler yapmasından kaynaklanıyor bence."* (öğrenci, 20), *"...ağaçların kesilmesi, kullanılan ampullerden de kaynaklanabilir. Mesela bunların ısısı dünyayı yüzde 5 etkileyebilir."* (öğrenci, 11) ve *"...Küresel ısınmanın sebeplerinden birisi arabalar bu yüzden trafik dedim. Arabalardan çıkan egzoz dumanları çok etkiliyor küresel ısınmayı. Ozon etkisi, sera etkisi yaratıyor. Çünkü ozon tabakası da delinmek üzere. Artık mesela güneşten gelen ışınları da zararlı ya da yararlı şeklinde ayıramıyor ozon tabakası bu da deodorantlar ve zararlı gazlar yüzünden zaten. Güneşten çıkan zararlı ışınlar insanları etkiliyor. İnsanların derilerini ve gözlerini özellikle çok etkiliyor."* (öğrenci, 7) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların nedenleri arasında insanların kullandıkları ürünleri doğaya etkilerini düşünmeden, bilinçsiz bir şekilde bu ürünleri kullandıkları ve bunun sonucun da sorunların ortaya çıktığı ifade edilmektedir

Ülkeler arası rekabet. Çalışmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından küresel sorunları tetikleyenler arasında ifade edilen görüşlerden biri de ülkeler arası rekabettir. Bu durum katılımcıların; *"...savaşların nedeni ülkelerin anlaşamaması. Yine sosyal bilgiler dersinde gördük ama mesela su, petrol gibi doğal kaynaklar yüzünden ya da madenler yüzünden ülkeler anlaşamıyor. Herkes kendinde güç olsun istiyor bu yüzden de savaşıyorlar."* (öğrenci, 7), *"...savaşlar konusunda insanlar bence dünyayı paylaşamıyor. Mesela hiçbir şeyle yetinmiyorlar insanlar. İnsan olarak açgözlü o yüzden zaten çoğu yerlerde savaş çıkarıyorlar diye düşünüyorum."* (öğrenci, 30) ve *"büyük ülkeler küçük ülkelerin topraklarını alıp kendileri daha çok büyümeye çalışıyorlar. Enerji kaynakları kendilerinde tükendiği için onların enerji kaynaklarını da almaya çalışıyorlar. Kendilerini kurtarmaya çalışıyorlar."* (öğrenci, 24) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların tarafından ifade edilen küresel sorunların ana nedenlerinden biri olarak devletlerin kendi refak seviyesi için başka devletlerin haklarını ihlal ettiğini ve bu durumunda bir takım küresel sorunlara neden olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

İsraf. Çalışmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından küresel sorunları tetikleyen durumlardan bir diğerini israf görüşü oluşturmaktadır. Bu durum katılımcıların; *"...mesela çok fazla su harcıyor insanlar, hiç sonrasını düşünmüyor insanlar hep o anı düşünüyorlar. Geleceği hiç düşünmeden hareket ediyorlar. Yani genellikle çocuklar çok harcıyor benim kardeşim çok harcıyor. Suyu açık bırakıyor, çok dikkatsiz davranıyor. Mesela halı yıkarken falan çok fazla su harcıyor insanlar, komşumuz mesela orada halı yıkarken su orada doluyor taşıyor tekrar kapatmıyor üşeniyor yani kapatmaya üşendiği için su boşuna gidiyor."* (öğrenci, 5) ve *"...gereksiz yere fazla fazla şeyler kullanılması, parfüm, toplu taşıma araçlarının kullanılmaması gibi. Böyle şeyler. İnsanlarından kaynaklanıyor. İnsanların gereksizce lüzumsuz şeyler yapmasından kaynaklanıyor bence."* (öğrenci, 20) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri küresel sorunların bir diğer tetikleyicisinin israf olduğunu ayrıca bireylerin bencilce davranışlarının bu israfın ana kaynağı olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Doğal çevreye zarar. Çalışmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından küresel sorunları tetikleyenler arasında ifade edilen görüşlerden biri de doğal çevreye zarar verilmesidir. Bu durum katılımcıların; *"...Onun dışında ormanlar falan yakılınca karbondioksit falan ortaya çıkıyor. O da ozon tabakasına zarar veriyor. Bence bunlar. Tabi bence en büyük neden insanlar. Çünkü hayvanlara baktığınızda onlar uyum içinde yaşıyorlar. Yani kendi içinde bir döngü, bir düzen var. İnsanlar doğal dengeyi bozuyorlar. Mesela nesli tükenen hayvanlar. Kaçak avcılıklar falan yapılıyor onun dışında dediğimiz gibi ormanlar tahrip ediliyor. Kâğıt falan yapmak için."* (öğrenci, 14) ve *"...İrademizin daha rahat, daha lüks, daha konforlu bir yaşam için ya da birçok ürünü yapmak için ağaçlar kesiliyor örneğin. Tarla, arazi için oksijen yetersiz kalıyor. Parfümlerdeki kimyasallar da zarar veriyor."*

(öğrenci, 21) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılıcımların küresel sorunların ortaya çıkmasına sebep olan durumlardan biri olarak ta insanların daha rahat bir yaşam için doğal çevreye verdikleri zararlı faaliyetler olduğu ifade edilmektedir.

2. 3. Küresel Sorunları Ortadan Kaldırmak İçin

Katılımcıların "*küresel sorunları ortadan kaldırmak için"* olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 3'de sunulmuştur.

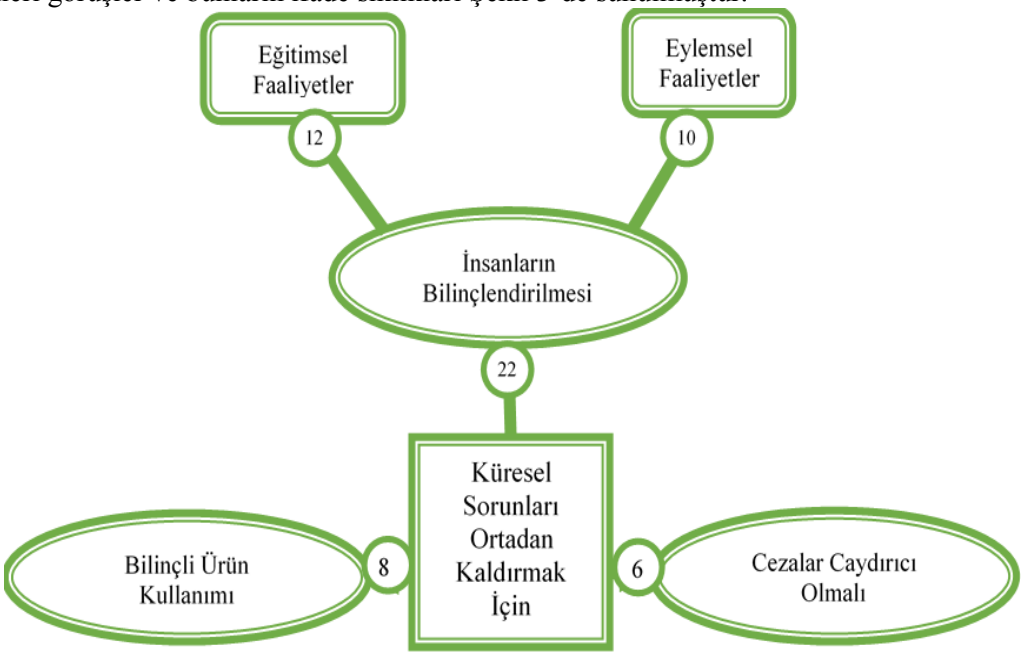

*Şekil 3***.** Küresel sorunları ortadan kaldırmak için deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 3'de katılımcıların, küresel sorunları ortadan kaldırmak için deyince akıllarına gelenler üç temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; *"insanların bilinçlendirilmesi", "bilinçli ürün kullanımı" ve "cezalar caydırıcı olmalı"dır.*

*İnsanların bilinçlendirilmesi.*Öğrenci katılımcıların küresel sorunları ortadan kaldırmak için insanların bilinçlendirilmesi boyutuna ilişkin ifade ettikleri görüşler iki alt kategoride toplanmıştır. Bunlar; "eğitimsel faaliyetler" ve "eylemsel faaliyetler"dir.

Eğitimsel faaliyetler. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları ortadan kaldırmak için ifade ettikleri en önemli görüş eğitimsel faaliyetlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…daha çok bilgilendirilmeli insanlar, daha çok eğitilmeli, cahillikten kurtarılmalı insanlar. Okullarda eğitilmeliler, başka yerler açılmalı insanları eğitecek zaten küçükler okullarda eğitilmeli büyükleri de eğitecek yerler açılmalı. Büyük insanların olduğu yerlerde onlara da günlük 2-3 saat eğitim verilmeli ya da haftalık olabilir. Hafta sonları da olabilir. Bu biraz sorunları azaltabilir."* (öğrenci, 24) ve *"…Bir şeyin önüne geçeceksek önce insanları bilinçlendirmeliyiz. Seminerler verebiliriz. Okullarda, haberlerde, afişler olabilir. En büyüğü seminerler verebiliriz. Hafta hafta ya da ay ay, ayda bir kere, insanları bilinçlendirmeliyiz. Bizim yaptığımız derste kalıyor. Diğer yetişkinlerinde öğrenmesi gerekiyor. O yüzden seminerler yapılmalı."* (öğrenci, 21) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların ortadan kaldırılması için en önemli

çözüm olarak insanların bilinçlendirilmesi gerektiğini bunun da yolunun eğitim olduğu ifade edilmektedir.

Eylemsel faaliyetler. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları ortadan kaldırmak için ifade ettikleri bir diğer önemli görüş eylemsel faaliyetlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...insanlar bilinçlendirilmeli, eylemler yapılmalı, böyle pankartlarla insanlar yürüyebilir, dikkat çekmeye çalışabilir."* (öğrenci, 4), *"...insanları bilinçlendirmeliler ve bilinçlendirme küçük yaştan itibaren olmalı. Sadece anlatarak değil de uygulayarak ta bilinçlendirilmeli insanlar. Mesela çevre kirliliği, ses kirliliği dedik duyarlı olmalarını sağlamalıyız. Çevre kirliliği ile ilgili uygulamalar yapılmalı. Sahillerde filan çöp toplayan insanlar oluyor bu şekilde uygulamalar olmalı. Bunu küçük yaştaki çocuklara da yapmalılar."* (öğrenci, 30) ve *"...insanları daha çok bilinçlendirerek, projeler gerçekleştirerek, dünyayı daha çok güzelleştirmeye çalışarak yapılabilir. Uluslararası projeler yapılabilir mesela kirlilikle ilgili bütün dünyadaki bilim adamları ya da insanlar bir araya gelse ve bir proje ortaya koysalar daha güzel olur."* (öğrenci, 17) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların ortadan kaldırılmasında insanların bilinçlendirilmesi gerektiğini bunun bir yolununda projeler, kampanyalar gibi katılımcı faaliyetlerle yapılması şeklinde ifade edilmektedir.

Bilinçli ürün kullanımı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları ortadan kaldırmak için ifade ettikleri bir diğer boyut bilinçli ürün kullanımıdır. Bu durum katılımcıların; *"...bunlar artık hani mesela çok fazla parfüm, deodorant türü şeyler kullanılmazsa ya da toplu taşıma araçlarına binilirse çözülebilir. Aslında toplu taşıma araçları bence trafikte bir sorun demiştim toplu taşıma araçlarına binilmesi hem trafiği azaltabilir hem de küresel ısınmayı engelleyebilir."* (öğrenci, 7) ve *"...mesela akıllı musluklar falan yapılsa insanlar fark etmiyor, tasarrufu bazıları falan bilmiyor. Onun dışında doğal gazı iki kere yakan kombiler var onlar kullanılabilir."* (öğrenci, 14) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri küresel sorunların ortadan kaldırılmasında doğa dostu olan, ürünlerin kullanılmasının ve tasarruflu davranılmasının önemli olduğunu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Cezalar caydırıcı olmalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları ortadan kaldırmak için ifade ettikleri başka bir kısım ise cezaların caydırıcı olması görüşüdür. Bu durum katılımcıların; *"...bunları yapanlara caydırıcı cezalar verilebilir."* (öğrenci, 13), *"...Bazı ülkelerde çevreye zarar verecek ya da veren ürünler yasaklanıyor ülkemizde de bu ürünler yasaklanmalı, satıştan kaldırılmalı."* (öğrenci, 21) ve *"...Sistemde yönetim biçiminde bunu uygulaması için bir takım değişiklikler olabilir. Yani mesela yabancı ülkelerde o batı tarafında ceza verilmesi çevreyi kirletenlere, ceza kesilmesi, onun gibi çözümlerle olabilir."* (öğrenci, 22) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Öğrencilerin bu ifadelerinden küresel sorunlara çözüm bulma noktasında insan küresel sorunlara neden olan davranışlarının cezai uygulamalarla ortadan kaldırılabileceği gerçeği ifade edilmiştir.

2. 4. Küresel Sorunlarda Sosyal Bilgiler Dersi

Katılımcıların "*küresel sorunlarda sosyal bilgiler dersi*" olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 4'te sunulmuştur.

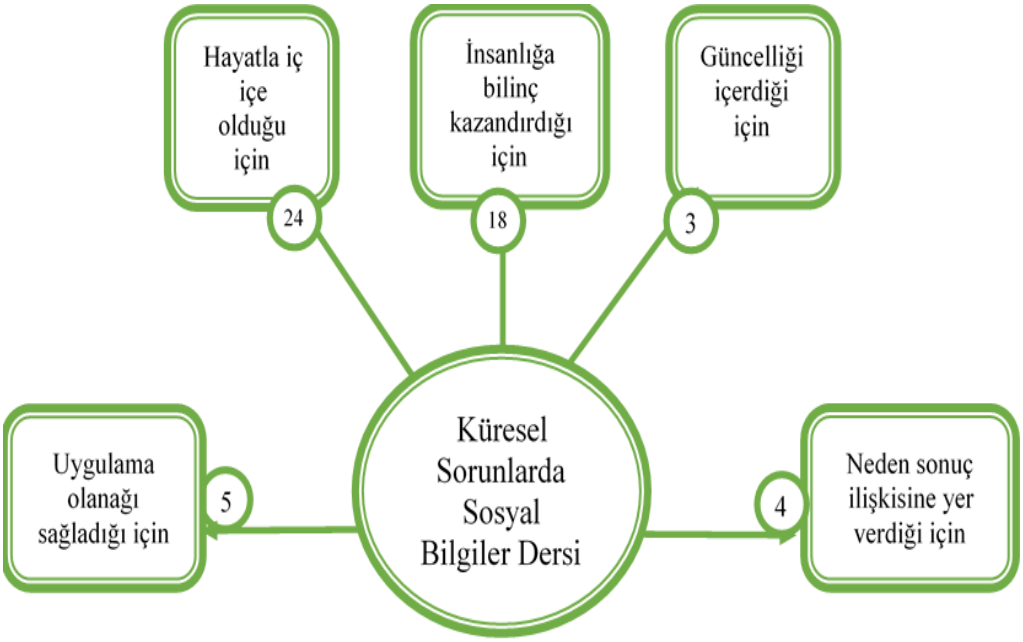

Şekil 4. Küresel sorunlarda sosyal bilgiler dersi deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 4'te katılımcıların, küresel sorunlarda sosyal bilgiler dersi deyince akıllarına gelenler beş temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; "*hayatla iç içe olduğu için*", "*insanlığa bilinç kazandırdığı için*", "*uygulama olanağı sağladığı için*", "*neden sonuç ilişkisine yer verdiği için*" ve "*güncelliği içerdiği için*" olduğu görülmektedir.

*Hayatla iç içe olduğu için.*Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunların öğretiminin önemine ilişkin "hayatla içi içe olduğundan" yani konu itibariyle insan yaşamında yer alan daha fazla konuyu içerdiği için küresel sorunların öğretiminde önemli olduğunu dile getirmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…Sosyal bilgiler dersi daha çok dünya ile ilgili yani küresel şeyleri alıyor. Derslerimiz içinde dünya ile ilgili en çok konuları o alıyor. Sosyal bilgiler dersinde bunların öğretilmesi önemli çünkü diğer derslerde bunları öğrenemiyoruz. Matematikte işlemler, fen de kimyasal şeyler mesela."* (öğrenci, 13), *"…Adından da anlaşıldığı sosyal bilgiler dışardaki olaylarla alakalı bundan dolayı küresel sorunlar sosyal bilgiler dersinde anlatılıyor. Sosyal bilgiler dersinde ağaç falan dikelim diye anlatılıyor ama Türkçe dersinde bu anlatılmaz, sosyal bilgiler de bu anlatılır. Sosyal bilgilerin genel konusu içinde bu konuları barındırır bundan dolayı sosyal bilgiler. Geleceğimizi yok etmemek adına, ilerde kendimizi bilinçlendirmemiz adına bu konuların sosyal bilgiler dersinde anlatılması önemli."* (öğrenci, 15) ve *"…sosyal bilgiler dersi her şeyi kapsadığı için küresel sorunlarda bütün dünyayı ilgilendirdiği için sosyal bilgiler dersinde anlatılıyor. Sosyal bilgiler dersi öğretmenleri bu konular hakkında daha bilgili olduğu için sosyal bilgiler dersinde anlatılmalı."* (öğrenci, 26) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların sosyal bilgiler dersinde öğretilmesinde dersin hayatla iç içe olduğunu yani öğrencileri hayata hazırlama noktasında sosyal bilgiler dersinin önemli olduğunu bu sorunlarında gerçek yaşamda karşılarına çıkacağı için sosyal bilgiler dersinde öğretimin yapıldığını ifade etmektedirler.

*İnsanlığa bilinç kazandırdığı için.*Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir bölümü küresel sorunların öğretiminin önemine ilişkin insanlığa bilinç kazandırıldığından dolayı önemli görmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…önemli bence çünkü sosyal bilgiler insanları bilinçlendirme dersi her konusu öyle insanları bilgilendirme dersi olduğu bence sosyal bilgiler dersinde yapılması mantıklı.*

Bence sosyal bilgiler dersi çocuklarda büyük rol oynuyor. Çünkü sosyal bilgiler öğretmeni de bu konuda bilgili olduğu için öğretmen çocuklara bilgili oluyor ve görsellerle falanda destekleyebiliyor." (öğrenci, 4)*, "…Bunların öğretilmesi önemli çünkü bunlar öğretilmeseydi insanları bilinçlendirecek şeyler olmazdı. Ağaç yaşken eğilir ya, küçükken bilinçlenelim ki büyüyünce bilinçli davranalım diye düşünüyorum."* (öğrenci, 17)ve *"…Diğer derslerde bu konular anlatılmıyor en azından bu konularda okulda öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerekiyordu bunu da sosyal bilgiler dersi yapıyor bundan dolayı önemli sosyal bilgiler dersinde anlatılması. Öğrencilerin bilinçlendirilmesi açısından da önemli."* (öğrenci, 29) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sosyal bilgiler dersinin önemli görevlerinden bir tanesinin öğrencileri bilinçlendirmek olduğunu ve bundan dolayı küresel sorunların öğretilmesinin önemli olduğunu belirtmektedirler.

Uygulama olanağı sağladığı için. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir bölümü ise küresel sorunların öğretiminin önemine ilişkin insanlar için uygulama olanağı sunduğundan dolayı önemli görmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…bir bilinçlendirmek var bir de eğitmek var. Bilinçlendirmek mesela biz söylüyoruz yerlere çöp atma diyoruz ama bunu uygulaması lazım uygulamadıkça eğitilmiş olmaz yani bunu uygulatmamız gerekiyor bunu da sosyal bilgiler dersi yapıyor."* (öğrenci, 22) ve *"…sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerimiz bize genellikle çevre sorunlarından bahsediyorlar. Tarih ve coğrafyanın dışında bize pek çok konu hakkında bilgi veriyorlar. Bu bilgiler bizim için önemli tabi. Sosyal bilgilerde tam bizim sosyal aktivitelerimizin gelişmesini okul dışındaki veya ev dışındaki ihtiyaçlarımızın karşılanması için sosyal aktiviteler yaptığımız için ondan dolayı sosyal bilgiler de öğretiliyor. Önemli çünkü onun dışında pek çok arkadaşımız ders dışında pek bir şey yapmıyor. Mesela eve gidince böyle şeylerle ilgilenmiyor. Pek çoğu kitap bile okumuyor o yüzden bir tek derste bunu öğrenebilirler. En çok derste motive oldukları için sosyal bilgiler dersinde bunların öğretilmesi önemli."* (öğrenci, 19) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sosyal bilgiler dersinde uygulamaya dönük çalışmalar yapılmasına fırsat sağladığından dolayı küresel sorunların öğretilmesinin önemli olduğunu ifade etmektedirler.

Neden sonuç ilişkisine yer verdiği için. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir bölümü ise küresel sorunların öğretiminin önemine ilişkin insanların neden sonuç ilişkisini görmelerine olanak tanıdığından dolayı önemli görmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…sosyal bilgiler dersi, çoğu insan zaten bu bilgileri ailesinden alıyordur. Ama sosyal bilgiler dersinde biraz daha bilimsel, biraz daha sonuca yönelik oluyor. Hani çevreyi kirletmememiz gerektiğini biliyoruz örneğin ama sosyal bilgiler dersinde neden kirletmemiz gerektiğini de biliyoruz."* (öğrenci, 8) ve*"…daha önce de yaşanmış sorunlar olduğu için hani çözümlendi ise nasıl çözümlendiğini veya çözümlenememişse neden çözümlenemediğini sosyal bilgiler dersinde öğreniyoruz. Ve bundan fikir yürüterek çözümler bulabiliriz."* (öğrenci, 23) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların nedenlerinin ve sonuçlarının ayrıca ne gibi etkilerinin olacağı açıklandığı için sosyal bilgiler dersinde anlatılmasının önemli olduğu gerçeğini ifade etmektedir.

Güncelliği içerdiği için. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir bölümü de küresel sorunların öğretiminin önemine ilişkin güncel bilgiler içerdiğinden dolayı önemli görmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…Çünkü sosyal bilgiler dersi güncel bir ders yani dünyayı sosyal bilgiler dersinde işliyoruz biz. Yani dünyanın içini yani dünyadaki insanları, olup biteni sosyal bilgiler dersinde işlediğimiz için..."* (öğrenci, 4) ve *"…Sosyal bilgiler dersi genellikle güncel konuları içinde barındırıyor ve bu da çevre sorunlarını da içinde barındırmasına sebep oluyor güncel konu olarak. Bu konuların sosyal bilgiler dersin öğretilmesi önemli çünkü bu konular çok önemli konular ondan dolayı."* (öğrenci, 8) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sosyal bilgiler dersininde aktarılan bilgilerin güncel olduğunu, günlük yaşamda karşılarına çıkan ve çıkabilecek bilgiler olduğunu bundan dolayı küresel sorunlarında şu an yaşanmakta ve ilerde karşılarına çıkabilecek olduğundan bu sorunlara sosyal bilgiler dersinde yer verilmesinin önemli olduğunu anlaşılmaktadır.

2. 5. Küresel Sorunların Öğretimi

Katılımcıların "*küresel sorunların öğretimi*" olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 5'te sunulmuştur.

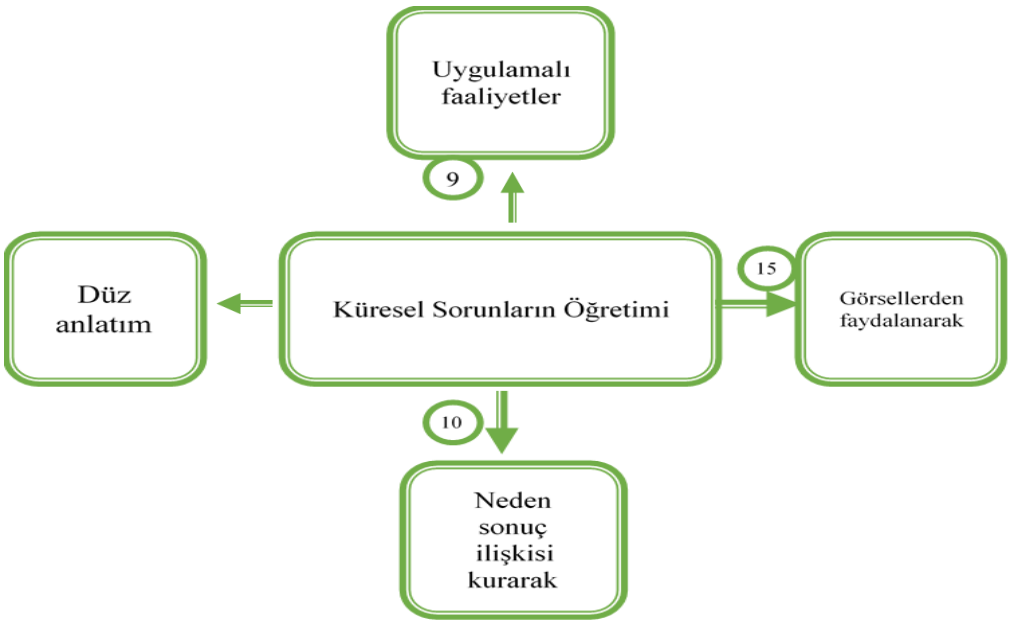

Şekil 5. Sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretimi deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 5'te katılımcıların, sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretimi deyince akıllarına gelenler dört temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; *"düz anlatım", "görsellerden faydalanılarak" ve "neden sonuç ilişkisi kurarak"* ve *"uygulamalı faaliyetler"* olduğu görülmektedir.

Düz anlatım. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretiminin en fazla düz anlatım şeklinde yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...şu ana kadar tahtaya yazılar yazıldı sonrasında da anlatıldı okuyarak, okutarak. Sadece tahtaya yazılar yazılıyor. Bizde okuyoruz kitaptan bunun dışında pek bir şey olmuyor. Genel olarak kaynak olarak kitap kullanıldı."* (öğrenci, 13), *"...Konuyu sadece okuyup geçiyoruz ya da sadece küçük bir özetle anlatıyorlar. Bu konulara yönelik pek bir etkinlik yapılmıyor. Ben hatırlamıyorum. Kendileri anlatıyor genellikle bazen de kitaptan okuyoruz. Kitapta yazanları okuyoruz ona göre anlıyoruz dersi."* (öğrenci, 28) ve *"...Okuduk mesela, anlatıldı ama bilinçlenmeden geçtik. Küresel sorunlarla bir etkinlik yapmadık. Aslında çokta bir şey yapmıyoruz. Okuyoruz, anlatılıyor."* (öğrenci, 30) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sosyal bilgiler dersinde küresel sorunlar öğretilirken genellikle anlatım ve kitaptan okuma şeklinde olduğunu ifade etmektedirler.

Görsellerden faydalanılarak. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretiminin bir kısmının görsellerden faydalanılarak yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...öğretmenler işte slayt hazırlıyorlar, bize ödev olarak poster yaptırıyorlar. Slaytlarda iki şeyi karşılaştırarak önceki ve sonraki halleriyle aradaki farkı görmemizi sağlıyorlar."* (öğrenci, 6), *"...bana, bize örnek vererek, örneklendirerek, görsellerden örnek vererek anlattılar. Örneğin akıllı tahtadan bir görsel açıp hani bunları yaparsak böyle bir yerde yaşayabiliriz, etrafımız böyle olabilir gibi yaptılar."* (öğrenci, 8) ve *"...Slayt şeklinde, bilgisayardan, videolar izletilerek anlatıldı. Genellikle video izledik gelecekle ilgili, bize çıkaracağı sorunlarla ilgili. İnternet, video, slayt,*

akıllı tahta, görseller karikatür, resimler, kitaplardan baktık oradan anlattı." (öğrenci, 26) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sosyal bilgiler dersinde küresel sorunlar öğretilirken akıllı tahtadan karikatür, video gibi görsel öğelerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Neden sonuç ilişkisi kurularak. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretiminin bir kısmının neden sonuç ilişkisi kurularak yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...derste devamlı bahsediyorlar doğal kaynakların tükenirse neler olacağını, hayatımızın nasıl zorlaşacağını, gelecek nesillere suyun kalmayacağını falan bahsettiler."* (öğrenci, 12) ve *"...Sosyal bilgiler dersinde mesela şu an neyiz, önceden neydik ve gelecekte ne olacağız? Bunları anlatıyor. Mesela diyor ki eskiden her taraf yeşillik, bahçe havalar daha temizdi. Şimdi kullandığımız her şey değişti şu an havayı görüyorsunuz gelecekte ne olacak bunu görsel şekilde de bazen destekliyor tahtamızdan. Görsel olarak eski resimler siyah beyaz olmasına rağmen her taraf bahçe, yeşillik, binalar yok. Şimdi her tarafta binalar var. Gelecekte de şey her taraf gaz, hani dünya yok olmaya başlamış, güneş ışığı az bunlar."* (öğrenci, 13) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretimi yapılırken bireylerin davranışlarının ne gibi sonuçlar ortaya koyduğu ve koyacağı şeklinde neden sonuç ilişkisi kurularak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Uygulamalı faaliyetler. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir kısmı sosyal bilgiler dersinde küresel sorunların öğretiminin uygulamalı faaliyetler kapsamında yapıldığını ifade etmektedir. Bu durum katılımcıların; *"...Şey yapmıştık çevremizdeki çöpleri toplamıştık biz böyle bir etkinlik yapmıştık. Çevremizi temiz tutmak için ağaçlar, çiçekler dikmiştik."* (öğrenci, 2)*, "...mesela eskiden biz bir ara proje yapmıştık. Çevreyle ilgiliydi sanırım. Yerdeki çöpleri falan toplamıştık o şekilde bunları yapmıştık."* (öğrenci, 9), *"...Okulda mesela pil toplanıyor. Çöpler için yeni çöp sepetleri koydular. Geri dönüşüm için ayrı kutular var onlara atıyoruz. Yağları toplamak için bir yer var onları oraya atmaya çalışıyoruz."* (öğrenci, 15), *"...Okulda geri dönüşüm kutusu yapmıştık, 2-3 tane çöp kutusu falan koymuştuk. Bu çevre sorunlarıyla ilgili çöpleri ayrıştırdık. Farklı renkte poşetler vardı. Bunlar plastik, cam, yemek artıkları gibi bunları yapmıştık."* (öğrenci, 24) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların öğretiminde uygulamalı faaliyet olarak ağaç ve çiçek dikme, çöp toplama gibi etkinlikler yapıldığı anlaşılmaktadır.

2. 6. Küresel Sorunları Öğrenirken Karşılaşılan Sorunlar

Katılımcıların "*küresel sorunları öğrenirken karşılaşılan sorunlar*" olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 6'da sunulmuştur.

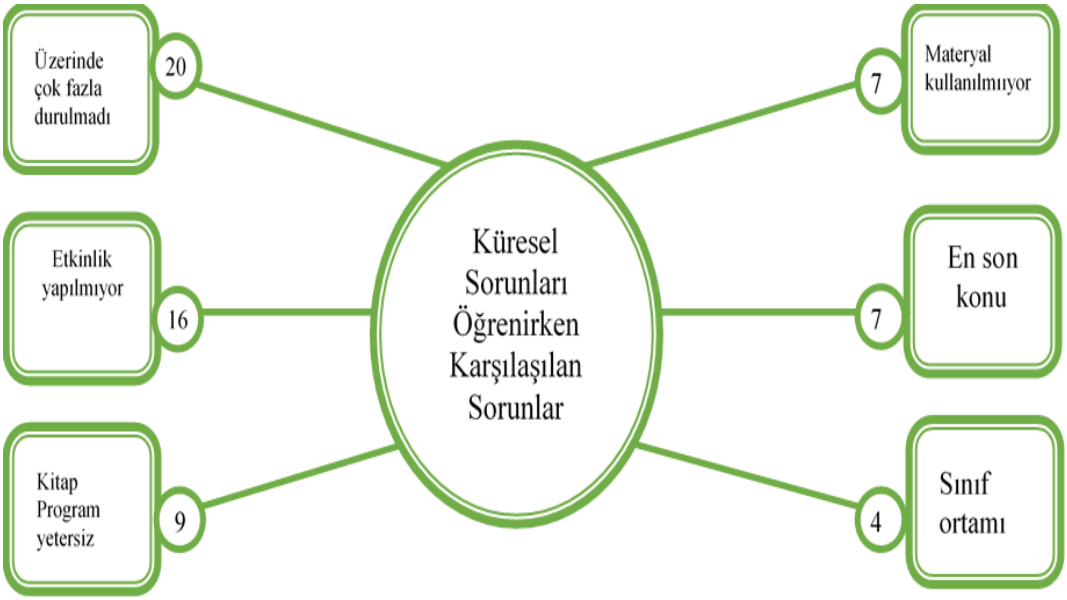

Şekil 6. Sosyal bilgiler dersinde küresel sorunları öğrenirken karşılaşılan sorunlar deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 6'da katılımcıların, sosyal bilgiler dersinde küresel sorunları öğrenirken karşılaşılan sorunlar deyince akıllarına gelenler altı temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; *"üzerinde çok fazla durulmadı", "etkinlik yapılmıyor", "kitap/program yetersiz", "materyal kullanılmıyor", "en son konu"* ve *"sınıf ortamı gürültülü"* şeklinde olduğu görülmektedir.

*Üzerinde çok fazla durulmadı***.** Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları öğrenirken karşılaştıkları en önemli sorun olarak üzerinde çok fazla durulmadığı şeklinde dile getirmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…Öğretmenimiz çok üzerinde durmadı, okuttu, anlattı, geçti." (öğrenci, 5), "sadece açıklıyorlar ve geçiyorlar. Normal anlatmayıp da daha ayrıntılı, kapsamlı bir şekilde anlatılabilirdi."* (öğrenci, 12), *"…Okulda sadece hani çevreye çöp atmamalıyız veya işte fazla su kullanmamalıyız gibi şeyler söyleniyor ama daha detaylı bir şekilde söyleyebilirler. Eğer suyu biz boşa akıtıyorsak boşa akıttığımızda neler olabileceğini söylemiyorlar. Suyun azalmasını, bitmesini söylüyorlar ama daha detaylı, önemli sorunlarda olabilir bu yüzden daha detaylı anlatabilirler. Ama bu konular üzerine daha ağır basılmalı."* (öğrenci, 16) ve *"…pek detaya girmiyorlar benim düşüncem sadece gelecek nesiller düşünülmeden sanki sadece bugünler düşünülüyormuş gibi anlatılıyor. Daha böyle bir ayrıntılı anlatılması lazım. Daha derinine inerek anlatılmalı. Sadece okundu geçti. Daha çok küresel ısınma, çevre kirliliği konular hakkında duruldu. İnsan hakları gibi şeyler hakkında hiç durulmadı. Sadece çevre kirliliği, küresel ısınma falan."* (öğrenci, 21) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlar öğretilirken karşılaşılan sorunların başında öğretmenlerin bu konular üzerinde çok fazla durmadıkları şeklinde diğer bir ifadeyle bu konuların kapsamlı ve detaylı bir şekilde anlatılmadığı ortaya konulmaktadır.

Etkinlik yapılmıyor. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları öğrenirken karşılaştıkları önemli sorunlardan biri olarak ta etkinlik yapılmadığını ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…Uygulamayla göstermedikleri için kapsamlı bir şekilde anlamıyoruz. Ve biz bunu uygulayamadığımız için neler olacak bilmiyoruz ve sadece kafamızda canlandırıyoruz." (öğrenci, 15), "Mesela okulca bir yere gidebilirdik çevre sorununun çok olduğu bir yere. Ve an azından bu kadar kişiyle orayı temizleyebilirdik."* (öğrenci, 17), *"…Sadece kitapla, slaytla olacak bir iş değil kampanya falan olmalı. Millet diyor ki sadece bu ders diyor geçiyor gidiyor. Öğrenciler bunu böyle görüyor*

öğrenciler bunu böyle görmese çok daha iyi olabilir. Dersten sonra öğrenilenler akılda kalıcı olmuyor. Öğrencilerin çoğu yere çöp atmaya devam ediyor. Bir fidan dikme gezisi olabilir, ağaçları sulayabiliriz. Elimize eldivenler alıp çöpleri toplayabiliriz, okulu temizleyelim, mıntıka temizliği yapalım." (öğrenci, 21) *ve "...Uygulamalı anlatılmadı. Bahçeye çıkıp bir şeyler yapılsaydı daha iyi olurdu."* (öğrenci, 24) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlar öğretilirken karşılaşılan sorunlardan bir diğeri de küresel sorunların çözümüne yönelik her hangi bir etkinliğin yapılmadığı bu durumunda konuların öğretimini olumsuz yönde etkilediği şeklinde ifade edilmektedir.

Kitap/program yetersiz. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları öğrenirken karşılaştıkları bir diğer sorun olarak dile getirdikleri program ve kitap yetersizliğidir. Bu durum katılımcıların; *"...Kitapta da çok fazla değildi bir sayfaydı sanırım. Kitap yeterli bilgi vermemiş. Küresel sorunlar değil de çevre kirliliğini almış sadece."* (öğrenci, 5), *"...Mesela kitaplarda, müfredatta da çok detaya inilmiyor. Böyle üstünden biraz geçiliyor ama ağaç yaşken eğilir sözüne katılıyorum çünkü küçükken bunu öğreteceksin ki büyüyünce pek bir önemi kalmıyor. Detaya inilmeli her konuda."* (öğrenci, 26) ve *"...Sosyal bilgiler aslında tam görevini yerine getirmiyor çünkü bizim sosyal bilgiler dersinde kitabımızdaki bilgiler yeterli değil ben en azından yeterli olmadığını düşünüyorum. Daha geniş bilgiler olması lazım. Kitapta hep yüzeysel bir şekilde anlatılmış ya da sadece bir konu anlatılmış."* (öğrenci, 30) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunları öğrenirken karşılaştıkları bir başka sorun olarak kitapta ve programda bu konuların pek detaya inilmeden yüzeysel bir şekilde olduğu ifade edilmektedir.

Materyal kullanılmıyor. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları öğrenirken karşılaştıkları bir başka sorun olarak dile getirdikleri küresel sorunların öğretimi sırasında materyal kullanılmadığına yöneliktir. Bu durum katılımcıların; *"...Görsel destekli pek fazla bir şey yapılmıyor ben genelde görsel destekli daha iyi anlıyorum. O yüzden anlamadığım oluyordur. Karikatür gibi malzemeler ya da geziler çok fazla düzenlenmediği için öğrenemiyoruz çok fazla."* (öğrenci, 13), *"...Öğretmenler sıkıcı anlatıyorlar bana göre çünkü yani hep kitaptan olmuyor biraz daha slayt yaptığınız zaman daha iyi aklımıza giriyor."* (öğrenci, 27) ve *"...Aslında çok bir şey öğrenmiyoruz yüzeysel olarak öğreniyoruz. Görsellerle desteklenseydi daha iyi olurdu. Akıllı tahtada kullanılsaydı daha iyi olurdu. Sadece anlatılmasaydı da kitap, defter dışındaki başka materyallerle de desteklenseydi. Çünkü çocuklar olarak sadece kitaptan okuyarak aklımıza girmiyor."* (öğrenci, 30) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri küresel sorunların sınıfta öğretimi esnasında sadece kitap gibi materyallerin kullanıldığını bu durumunda öğretim faaliyetlerinin etkisini azalttığı şeklinde ifade etmektedirler.

En son konu. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları öğrenirken karşılaştıkları bir başka sorun olarak dile getirdikleri küresel sorunların kitapta ve programda en sonda yer aldığına yöneliktir. Bu durum katılımcıların; *"...küresel konular en son konuda, sınavlardan sonraya kalıyor ve bundan dolayı sınavlarda bunlardan soru gelmiyor."* (öğrenci, 9), *"...En baştaki konularda olabilir bu konular çünkü en son konularda olduğu için sınavlarda da sorulmuyor, çalışılmıyor ve bilmiyorlar bu yüzden. Sonradan da okuyup okuyup geçiyoruz. Başta olsa o sınavda çıkacak biliyoruz, onun için çalışıyoruz, anlıyoruz. Onun için başta olması lazım."* (öğrenci, 20) ve *"...Kitabın en sonuna konuyor böyle konular genellikle. En sonuna konulduğu için senenin sonu oluyor o da senenin sonu olunca da hiç kimse gelmiyor zaten bir de sınavlarımız falan da bitmiş oluyor. O yüzden son ünite olduğu için yani çok fazla üzerinde durulmuyor bizde çok fazla bilinçlendirilmiyoruz."* (öğrenci, 28) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlar konularının sınavlardan sonra olduğu ayrıca bu konuların sırası geldiği dönemin öğrencilerin okula devamsızlığının en çok arttığı döneme geldiğini bu durumunda küresel sorunların öğretimini olumsuz yönde etkilediği şeklinde ifade edilmektedir.

Sınıf ortamı gürültülü. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin küresel sorunları öğretilirken karşılaştıkları bir başka sorun olarak dile getirdikleri küresel sorunların öğretimi sırasında sınıf ortamının gürültülü olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…Bazen sınıf ortamı da çok gürültülü oluyor bu da öğrenmemizi engelliyor."* (öğrenci, 15)ve *"…var mesela etkinlik yapıldığı zaman bütün öğrenciler dışarıya çıkıyor. Yeterince düzen yok. Öğrenciler bahçeye bir etkinliğe çıktığı zaman ya da deprem, yangın tatbikatı falan yapılırken çok disiplinsiz. Kimse nerede duracağını, ne yapacağını bilmiyor. Ayrıca sınıfın sessiz olmama durumu var."* (öğrenci, 19) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden sınıf ortamındaki hareketliliğin ve gürültünün öğretimi olumsuz yönde etkilediğini açıklamaktadırlar.

2. 7. Küresel Sorunlara Duyarlı Öğrenci Yetiştirirken

Katılımcıların "*küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirirken*" olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 7'de sunulmuştur.

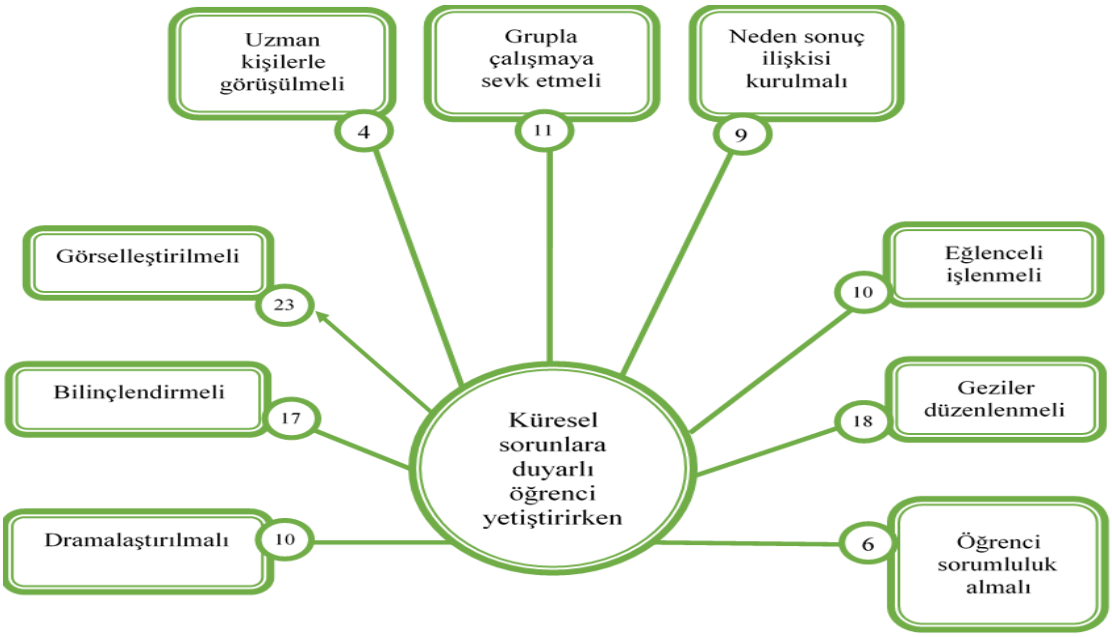

Şekil 7. Küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirirkendeyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 7'de katılımcıların, küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirirken deyince akıllarına gelenler dokuz temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; *"görselleştirilmeli", "geziler düzenlenmeli", "bilinçlendirilmeli", "grupla çalışmaya sevk etmeli", "dramalaştırılmalı", "eğlenceli işlenmeli", "neden sonuç ilişkisi kurulmalı", "öğrenci sorumluluk almalı"* ve *"uzman kişilerle görüşülmeli"* şeklinde olduğu görülmektedir.

Görselleştirilmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin birçoğu küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetlerinin görselleştirilerek yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"…Bence bir öğrenci gözünden bakarsak en büyük materyaller görsel materyallerdir. Sözel, sesli materyallerle de çoğu şey anlatılabilir. Mesela videolar var şey ıı hani ders anlatım videoları var ya mesela onlar insanlar için bence çok güzel hem görsel olduğu için hem de sesli olduğu için bence daha çok beyne giriyor öyle anlatılmalı ders."* (öğrenci, 1), *"…Görsel daha çok işe yarıyor çünkü gördüğümüz bir şey aklımızda yer ediyor. Eğer bunu videoya da çekersek*

internette de paylaşırsak birkaç kere izlediğimiz zaman aklımızda iyice yer eder bunu unutabileceğimizi sanmıyorum bu şekilde daha iyi anlayabiliriz." (öğrenci, 23) ve *"...akıllı tahtadan videolar izletebilirler. Bazı ünlü insanların, popüler insanların çıkıp o konu hakkında videolarını izletebilirler. Çünkü ünlü insanların sözleri daha çok akıllarında kalır."* (öğrenci, 25) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden öğrencilerin küresel sorunları daha iyi öğrenmesinde görsel ağırlıklı olarak akıllı tahta, fotoğraf, resim ve karikatür gibi araçların kullanılmasının önemli olduğu ifade edilmektedir.

Geziler düzenlenmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin birçoğu küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetleri içerisinde geziler düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...öğretmenin rehberliğinde dışarıda bir şeyler gözlemlenerek daha iyi öğrenilebilir. Çevre sorunları gözlemlenebilir, çevre kirlilikleri gözlemlenmeli. Bakmak ile görmek arasında fark var bence sana bakıyor, görülmesi lazım."* (öğrenci, 7) ve *"...sosyal bilgiler dersinde böyle bir konuya geldiğimiz zaman daha çok sınıfta oturup öğretmenimizin anlatması değil de hani böyle ormanlık bir alana gitmek ya da benzer yerlere, Mamak'ta bir sürü böyle yer var, oralara gidip en azından oralarda bir şeyler yapmak, en azından öğrencilerin daha çok dikkatini çeker, derste oflayıp puflayıp biz zaten bunları biliyoruz demeleri yerine bilmedikleri halde, daha dikkat çekecek yerlerde yapmamız gerek."* (öğrenci, 19) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de çevre gezileri yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Bilinçlendirilmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin birçoğu küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetlerinin öğrencileri bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...Öğrencilerin daha bilinçli bir şekilde yetiştirilmesi için çok disiplinli bir şekilde öğretilmesi lazım. Mesela derste boş bırakmak yerine sürekli bunları işleyebilir. Dersimizde daha çok küresel sorunların üzerinde durabilir. Ya da mesela şu şekilde yapabilir. Bizim dışarda bahçede falan yere attığımız çöpü görüp de susarsa biz onu yapmaya devam ederiz ama öncelikle onu uyarırsa, bir daha yapmamamızı söylerse biz onu bir daha yapmayız yapmamaya alıştığımız için daha bilinçli oluruz."* (öğrenci, 12), *"...örnekleri söyledikten sonra bunun doğurabileceği sonuçları, böyle bir sonuç doğurduysa bunun bir örneğini vermeliyiz. Mesela toprak kayması, bunu doğurabileceği sonuçları örneklerle beraber öğrencileri bilinçlendirmeliyiz."* (öğrenci, 21) ve *"...en başta bilinçlendirmek, bilinçlendirdikten sonra uygulatmak. Öğrencilerinde bu konularda daha iyi bilinçlenmesi için uygulama yapmak gerek. Fabrika gazlarının fazla olduğu bir yere öğrencileri götürsek ve oradaki havayı nefes alsalar ve o pis havada nefessiz kalarak, havada oksijen olmayınca hava kirliliğini daha iyi anlarlar."* (öğrenci, 22) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de öğrencileri bilinçlendirecek çalışmalar yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Grupla çalışmaya sevk etmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir kısmı küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetlerinin etkili olması için öğrencileri grupla çalışmaya sevk etmeye yönelik faaliyetler yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...bence daha fazla ilgisi olanlara grup yapıp öğretmenin danışmanlığında araştırma yapmamalılar küresel sorularla ilgili. Sonra onları sınıfa ya da okula sunmalılar. Ben öğrencilerimle beraber grup olurdum. İşte bayağı bir araştırma yapardım."* (öğrenci, 4), *"...Mesela grup oluşturup, her gruba bir kâğıt verip çevre sorunlarıyla ilgili bildiklerimizi yazmamızı isteyebilirler ya da kompozisyon yazanlara artı falan verebilirler. Bu şekilde ödüllendirip yarışmalar falan yapabilirler. Böyle daha güzel olur daha eğlenceli olurdu."* (öğrenci, 12) ve *"...Grup grup yaparak bu konu araştırılacak mesela ve grup olduktan sonra gelip sınıfta anlatılacak, öbürleri anlattıkça onların eksikleri tamamlanacak böyle konu daha iyi anlaşılacak. Zaten öğrenciler sözlü notu yerine geçecek deyince daha çok konuya çalışıyor, daha çok onlarla akıllı bilgi ediniyor."* (öğrenci, 27) şeklindeki

ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de öğrencileri grupla ve işbirliği ile çalışmaya yönlendirmenin önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Dramalaştırılmalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir diğer kısmı küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetleri içerisinde drama çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...Mesela küresel sorunları bir drama şeklinde yapabilirdim mesela drama haline getirebilirdim. Yani mesela bir kaç kişiyi ağaç yapıp bir kişiyi de ormancı yapıp ağaçları kesmesini engellemek için bir şeyler yaptırabilirdim mesela drama şeklinde yani insanların gözünde onun nasıl olacağını canlandırmaya çalışabilirdim."* (öğrenci, 1), *"...Drama şeklinde olursa benim aklımda daha kalıcı olur. Öğrencilerin aklında da daha kalıcı olacağına inanıyorum. Bilgili öğrenciler dramada görev alacak diğerleri izleyecek."* (öğrenci, 4), *"...bir sürü konferans salonları var çevremizde onları boş yere değil de çevre sorunları ile ilgili bir sürü şey ayarlayıp öğretmenler kendi öğrencileriyle tiyatro gibi şeyler hazırlayıp orada sunabilirler."* (öğrenci, 16)ve *"...bu konularla ilgili yapılan tiyatrolar izlenilmeli ve okulda öğretmenler öğrenciler kendi aralarında tiyatro düzenlemeli. Herkes bir konuyu ele alsa bir konuyu anlatsa hem eğlenceli bir hale gelir hem de gerçekten insanlar bir şeyler öğrenmiş olur."* (öğrenci, 26) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de drama gibi canlandırma faaliyetleri yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Eğlenceli işlenmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazıları küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetleri içerisinde eğlenceli çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...mesela bir şey yapabilir, münazara yapabilir. Bunun sebebi bu mu şu mu daha çok dercesine... Münazara soruları sorarak bize bunları şey yapabilir daha etkili kılıp... Bizimde eğlenmemizi sağlar bu şekilde bunları bulup dersten de soğumayıp daha çok aktif olabiliriz bu konularda. Kötü şeyleri pek eğlenceli anlatamayız ama dediğim gibi ufak ufak münazaralar yapılıp eee mesela derim ki yarına şöyle şöyle kartlar (iskambil kartları gibi) hazırlayıp sebeplerinizi hazırlayın bunları tartışalım aramızda ortak bir kapıya varalım gibisinden oyun gibi şeylerle dersi anlatıp kalıcı kılabilir. Biz çok büyük insanlar değiliz çok ciddiye alamıyoruz bazı şeyleri ne kadar ciddi olduğunu bilsek te... Bu şekilde oyun olursa... Mesela siz sorduğunuzda böyle bir şey yapsaydık, biz oyun yapmıştık bu böyle olmuştu diyebilirdim."* (öğrenci, 3) ve *"...Oyun oynayarak ta anlatabilirler mesela küresel ısınma neden olmuştur diye onların nedenlerini yazarlar. En çok yazana ödül olabilir. Böyle bir oyun olabilir."* (öğrenci, 11) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de öğrencileri sıkmadan onları eğlendirecek şekilde öğretim etkinlikleri yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Neden sonuç ilişkisi kurulmalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazıları küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetlerinin neden sonuç ilişkisi içerisinde yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...Mesela çevremizi temiz tutmazsak, doğal kaynakları güzel kullanmazsak küresel sorunlara yol açacak şeyler yaparsak ilerde neler olacağını anlatan slayt gösterileri yapardım. Öğrenciler bunu görünce etkilenebilirlerdi. Demek ki böyle yaparsak gelecek nesillere iyi bir çevre bırakmayız diye."* (öğrenci, 12) ve *"...hani böyle daha çok öğrencilerin vicdan duygusu olduğu için onları toprak olmadığı zaman ya da çevre sorunları, küresel sorunlar olduğu zaman insanların neler çektiğini, neler yaşadıklarını, toprağın ne hale geleceğini, gelecekte neler olacağını göstermeye çalışsa, böyle devam ederse gelecekte neler olacağının farkına varmalarını sağlardım böylece öğrenciler daha dikkatli olur."* (öğrenci, 19) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de küresel sorunların neden ve sonuç ilişkisi şeklinde öğrencilere aktarılmasının önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Öğrenci sorumluluk almalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazıları küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetlerinde öğrencilerin sorumluluk almasının gerektiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...Her öğrencinin bir çiçeği olur mesela okula geldiği zaman ona sahip çıkar, onu her şeye karşı korur. Hem sorumluluk duygusunu geliştirir hem de evdeki yapması gereken işleri annesi babası yerine kendisi yapar hem de okuldaki görev ve sorumluluklarının daha çok farkına varır. Yani genellikle bir sorumluluk altına verilmeli. Sadece anlatmak değil."* (öğrenci, 19) ve *"...Mesela bir derste öğretmenimiz "öğrenmenin en iyi yolu öğretmektir" demişti. Öğrenciler de bu konuları başkalarına öğreterek öğrenebilirler."* (öğrenci, 22) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de öğrencilere sorumluluk vererek onların aktif olmasını sağlayacak şekilde öğretim faaliyetlerinin tasarlanmasının önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Uzman kişilerle görüşülmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazıları küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirirken yapılan öğretim faaliyetleri içerisinde uzman kişilerle bir araya gelinmesinin önem teşkil ettiğini ifade etmektedirler. Bu durum katılımcıların; *"...Sadece internetle kalmayıp üniversitelerdeki ilgili profesörlere falan gider çocuklarla görüştürürdüm."* (öğrenci, 4)ve *"...TEMA gibi vakıflar var. Bu tip vakıflara götürerek insanların daha çok bilgi edinmelerini sağlayabilirler. Mesela TEMA ağaç dikmeyle ilgili çalışmalar yapıyor. Bu tip doğayla ilgili çalışmaları var ya da diğer konularla ilgili vakıflar da var hangi konuyla ilgili bilgi verilmek isteniyorsa o konuyla ilgili vakıflara götürerek insanların daha iyi bilgi almalarını sağlayabilirler."* (öğrenci, 14) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunlara karşı duyarlı öğrenci yetiştirme de öğrencilerin konunun uzmanlarıyla bir araya gelmesinin öğretim faaliyetlerinin kalitesinin artmasında önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

2. 8. Çözüm İçin Okullarda Yapılması Gerekenler

Katılımcıların "çözüm için okullarda yapılması gerekenler" olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 8'de sunulmuştur.

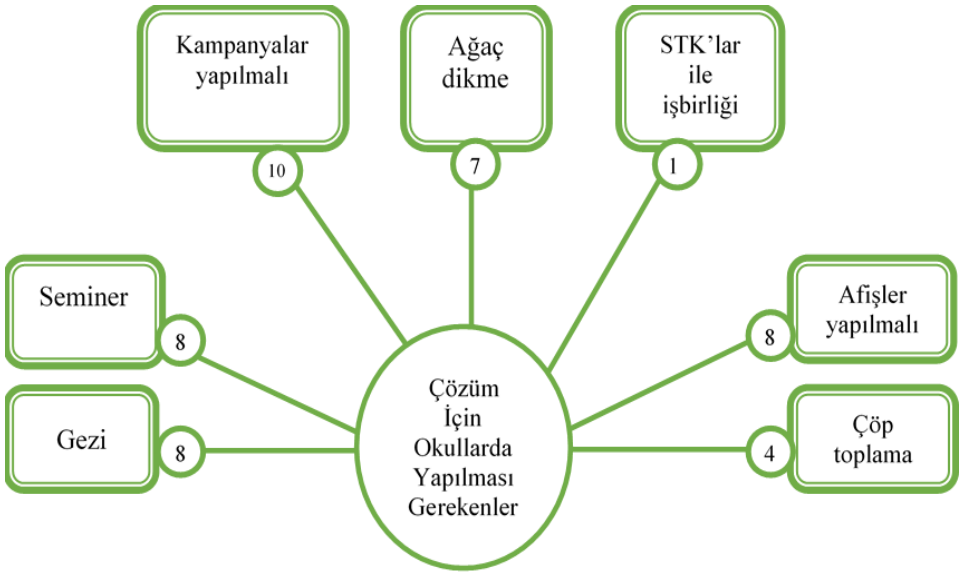

Şekil 8. Çözüm için okullarda yapılması gerekenler deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 8'de katılımcıların, çözüm için okullarda yapılması gerekenler deyince akıllarına gelenler yedi temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; *"kampanyalar yapılmalı", "STK'lar ile işbirliği", "seminer", "afişler yapılmalı", "gezi", "ağaç dikme"* ve *"çöp toplama"* şeklinde olduğu görülmektedir.

Kampanyalar yapılmalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin birçoğu küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda kampanya faaliyetleri yapmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…kermesler yapılabilir. "…okullar kampanyalar yapmalı, örnek aklıma gelen atık pil kampanyası gibi. Bu kampanyaların bir karşılığı olsa öğrenciler daha çok yapar. Ya da sınıf sınıf gruplandırılsın çöp toplama yarışmaları gibi. Onlar tartılır kimin ki daha ağır gelmiş. Bu hem öğrencinin hoşuna gidecek hem de çevreyi daha iyi bir yer yapmak için olabilir."* (öğrenci, 21) ve*"…Mesela yürüyüşler yapılabilir mesela doğa yürüyüşü ya da bu sorunlardan biri seçilerek temalandırılarak şehrimizde ya da ilçemizde bir yürüyüş yapabiliriz, konserler falan olabilir. Ülkenin ya da dünyanın her tarafında bir konser olabilir bu konularla ilgili. Meşhur sanatçılardan duyarlarsa hayranları daha dikkatli olacaktır diye düşünüyorum."* (öğrenci, 23) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken etkinlikler arasında kampanya türü çalışmalar yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

STK'lar ile işbirliği. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin birçoğu küresel sorunların çözümüne yönelik okullar ile STK'ların işbirliği yapmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…bazı kuruluşlardan gibi TEMA' dan veya başka bir yerlerden çalışanlar getirip okulda şey yaptırabilirim onların nasıl sorumluluk aldığını nasıl ilerlediklerini teker teker anlatmalarını isteyebilirim."* (öğrenci, 1) ve *"…STK'lardan kişiler okula davet edilebilir ve öğrenciler bilinçlendirilebilir. Mesela TEMA vakfında bir sürü kişi var, onlardan biri kabul edecektir okula gelmeyi ve o gelen kişi öğrencileri bilinçlendirebilir. Nelerle karşı karşıya olduğumuzu anlatırsa etkili olacaktır veya LÖSEV'den birisi gelirse ve anlatırsa nelerle karşı karşıya olduğunu daha iyi anlaşılabilir."* (öğrenci, 7) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken faaliyetler içinde STK'lar ile işbirliğine gidilmesinin önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Seminer. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir bölümü küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda seminer faaliyetleri yapmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…İnsanlar kongre merkezine çağırılıp bu konu hakkında bilinçlendirilmeli. Mesela ben deodorantları duyduğumda çok şaşırmıştım ve artık eskiye göre daha az kullanıyorum."* (öğrenci, 15)ve *"…Sadece çocuklar değil de aileye de aşılanmalı bu konular. Veli toplantılarında sadece öğrencilerin durumları değil de böyle şeyler anne babaya da anlatılmalı. Onlarda çocuklarına anlatmalılar çünkü çocuklar zamanlarının büyük bir çoğunluğunu anneleri ve babalarıyla geçiriyor. Onlarında bir şeyler anlatması çok etkili olabilir. Mesela benim annemin bana bir şeyler anlatması bana çok etkili olur."* (öğrenci, 30) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken etkinlikler arasında seminer tarzı bilgilendirici çalışmalar yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Afişler yapılmalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir kısmı küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda afiş ve benzeri çalışmalar yapmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"…güzel güzel afişler ve sloganlar bulunarak okula asılabilir ki öğrencilerin dikkatini çeksin. Böyle biraz şekilli ve şey olmalı öğrenciler onu gördüğü zaman hemen yanına gidip tekrar tekrar okumak istemeli bence."* ve *"…Herkesin ilgisini çekecek tabelalar yapılabilir. Odalarına, çevrelerine asarlar yani sıkça görebilecekleri yerlere. Mesela parfüm sıkıyoruz parfüm kutularının olduğu yere böyle bir tabela yapsın. "parfüm sıkmayacağım, dünya adına" o tabelayı oraya koysun. Onu gördüğünde hayır sıkmayacağım, bencil davranmayacağım diyerek geri kapatacak ve kullanmayacak. Piknik sepetinin içine koyabilir "ateşi söndürmeden gitmeyeceğim" şeklinde çünkü*

insanlar dalabilir, unutabilir. Bundan dolayı sürekli görebilecekleri yerlerde olsun. Çöp kovaları her yerde var, çevreyi kirletmeyelim her yerde yazıyor ama "hadi çöpü yerden al" ya da sadece kendi attıklarını değil de başkalarının attıklarını da yerden alsalar. Mesela o şekilde tabela veya metin olabilir." (öğrenci, 30) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken etkinlikler arasında afiş şeklinde dikkat çekici görsel ögelerin kullanılmasının önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Gezi. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazıları küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda gezi faaliyetleri yapmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...Geziler düzenlenmeli mesela biz Mamak geri dönüşün tesislerine gittik. O tür geziler düzenlenebilir."* (öğrenci, 7) ve *"...Köpek barınaklarına falan götürülüp yardıma ve bakıma ihtiyacı olan hayvanlara yardım edilebilir."* (öğrenci, 14) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken etkinlikler içinde öğrencileri aktif kılacak çevre gezileri yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Ağaç dikme. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir diğer kısmı küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda ağaç dikme faaliyetleri yapmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...her okuldan birinci ve ikinci sınıftan öğrencileri alıp ağaç dikme etkinlikleri yapılabilir böylece doğa bilinci kazandırılabilir."* (öğrenci, 14), *"...Okulca ağaç olmayan bir yere gidip fidan dikebilirler. En çok fidan dikene de hediye verebilirler."* (öğrenci, 25) ve *"...okulların yapabileceği en basit, en kolay yöntem çevre açısından olabilir, toplu halde ağaç dikmeye gidilebilir."* (öğrenci, 29) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken etkinlikler arasında ağaç dikme gibi öğrencilerde doğal çevreye ilgi uyandıracak çalışmalar yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Çöp toplama. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir bölümü küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda çöp toplama gibi faaliyetleri yapmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *"...hem dersi anlatıp bırakmak yerine uygulayıp okulun bahçesini falan temiz tutabilirler. Mesela çöp toplama günü falan olabilir."* (öğrenci, 8) ve *"...Dışardaki çöpler toplatılmalı ki onlarda yere atmasınlar. Bilinçli değiliz ve o yüzden bilinçlenmeleri için çöpleri toplatırdım. Sınıftan çıkartıp okulun çevresindeki çöpleri toplatırdım."* (öğrenci, 28) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden küresel sorunların çözümüne yönelik okullarda yapılması gereken etkinlikler arasında çöp toplama gibi öğrencilerde sorumluluk duygusunu geliştirecek çalışmalar yapmanın önemli olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada ilk olarak küresel sorun deyince öğrencilerin akıllarına gelenlerin neler olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma bulguları öğrencilerin küresel sorun deyince aklına en çok çevre kirliliğinin geldiğini göstermektedir. Küresel ısınma ve savaş, çevre kirliliğini izlemektedir. Bununla birlikte; açlık, çarpık kentleşme, doğal kaynakların tüketilmesi, hayvan neslinin tükenmesi, yeşil alanların yok olması, kimyasal madde kullanımı, ozon tabakasının delinmesi, kuraklık, şiddet, trafik sorunu, işsizlik, terör, açlık, doğal afetler, buzulların erimesi ve bilinçsiz avlanma öğrencilerin küresel sorun deyince aklına gelen diğer unsurlar olmuştur. Bu unsurlar arasında çevre kirliliği yazılı ve görsel medyada en fazla vurgulanan ve tartışılanlardan biridir. Çevre kirliliğine yönelik televizyon, radyo, gazete, dergi gibi yazılı ve görsel medya alanlarında birçok yazıya, programa, tartışmaya rastlamak mümkündür. Son yıllarda çevre kirliliği üzerine üretilen retorikte de önemli bir artış gözlenmektedir. Bu anlamda öğrencilerin çevre kirliliğini en önemli küresel sorun olarak algılamaları beklentilerle uyumlu görünmektedir. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretim programında çevre kirliliğine diğer sorunlardan daha fazla yer verilmesi araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki farkındalıklarını artırmış olabilir. Küresel ısınma da bu kapsamda ele alınabilir. Zira küresel ısınmanın ayrıca 7. Sınıf

sosyal bilgiler programında yer alması araştırmanın ilgili bulgusunun ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak görülebilir. Öte yandan küresel sorunlar noktasında savaşın da önemli bir bulgu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre öğrenciler, savaşı en önemli küresel sorunlar arasında göstermişlerdir. Bu durumun önemli nedenlerinden biri olarak yakın zamanda Suriye'de çıkan iç savaş ve sonucunda 2012 yılından bu yana binlerce Suriyelinin ülkemize mülteci olarak sığınması gösterilebilir. Zira Türkiye bu savaştan yakından etkilenen milyonlarca insana kucak açmış, onların eğitim, sağlık, ulaşım, barınma gibi insani ihtiyaçlarını en üst düzeyde karşılama yolunda seferber olmuştur. Yazılı ve görsel medyada hemen her gün Suriye'deki iç savaş ve mültecilerle ilgili çıkan haberler de savaş ve mülteci konusunun ilk günden bu yana sıcaklığını korumasına neden olmuştur. Tüm bu olaylardan her vatandaş gibi öğrencilerin de derinden etkilenmesi doğal karşılanabilir. Öğrencilerin Suriyeli mülteci çocuklarla aynı okulda okumaları da bu etkileşim sürecini hızlandırmış gözükmektedir. Bu bağlamda araştırmanın ilgili bulgusu beklentilerle uyumlu görünmektedir.

Araştırmanın ikinci bulgusu küresel sorunları tetikleyen unsurlara ilişkin öğrencilerin görüşlerinin neler olduğuyla ilişkilidir. Bu kapsamda araştırma bulguları öğrencilerin bilinçsiz hareket etme ve bilinçsiz ürün kullanımını küresel sorunları tetikleyen en önemli unsurlar olarak gördüklerini göstermektedir. Bununla birlikte ülkeler arası rekabet, israf ve doğal çevreye verilen zarar da bu noktada ortaya konan bulgular arasındadır. Genel olarak bilinçsizlik olarak ifade edilebilecek ilk iki sorun alanı, öğrencilerin küresel sorunların tetikleyicisi olarak bireysel hareket etmeye göndermede bulunduklarını göstermektedir. Yani insanın toplum içinde onun bir parçası olarak yaşayan bir varlık olduğunu unutarak kendi ilgi, bilgi, beklenti ve arzularına aşırı yoğunlaşmış bir halde yaşamını sürdürürken çevrenin iyi olma ve bu iyiliğinin sürdürülmesi durumunu ikinci plana atması, öğrencilere göre küresel sorunların en önemli tetikleyicisidir. İnsanların kendi yaşamlarını idame ettirmek için doğayı bilinçsizce kullanmaları, doğanın bütünlüğünü koruma noktasında yeterince irade kullanmamaları öğrenci görüşlerine göre küresel sorunların temel kaynaklarından biri olarak görülmektedir. İsraf ve doğaya verilen zarar bulguları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Ülkelerin giderek daralan dünya kaynaklarından daha fazla pay elde etme arayışı içine girmeleri ve kimi zaman bu arayışların milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan savaşlara, açlık ve kıtlığa neden olduğu düşünüldüğünde, öğrencilerin küresel sorunların temelinde ülkeler arasında var olan rekabeti göstermeleri hem bu konudaki farkındalıklarını hem de duyarlılıklarını göstermesi açısından önemli görülebilir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu küresel sorunları ortadan kaldırmak için neler yapılması gerektiğine ilişkin öğrencilerin görüşlerine dayalıdır. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin küresel sorunların ortadan kaldırılması için yapılması gerekenler noktasında en fazla vurguladıkları husus insanların bilinçlendirilmesi olmuştur. Öğrenci görüşleri detaylı biçimde incelendiğinde görüşlerin odak noktasının, insanların küresel sorunlara ilişkin bilinçlendirilmesine yönelik eylemler olduğu görülmektedir. Bu kapsamda öğrenciler insanların çevre, hava ve su kirliliği konusunda bilgilendirilmesinin, insanları bilgilendirmeye yönelik konferans, sempozyum, panel gibi etkinliklerin düzenlenmesinin, konuya ilişkin afişlerin hazırlanmasının ve çevre sorumluluğunu artırmaya yönelik projelerin gerçekleştirilmesinin önemine işaret etmektedirler. Araştırmanın ilgili bulgusu daha geniş bir açıdan değerlendirildiğinde, öğrencilerin küresel sorunları ortadan kaldırılması noktasında en önemli unsuru, insanların küresel sorunlara yönelik farkındalıklarının ve bilinç düzeylerinin artırılması olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte küresel sorunları ortadan kaldırmak için neler yapılması gerektiğine ilişkin öğrencilerin görüşlerinde öne çıkan bir diğer husus da bilinçli ürün kullanımıdır ve bu da doğrudan yukarıda tartışmayla uyumlu biçimde insan unsuruna göndermede bulunmaktadır. Örneğin öğrencilerin görüşlerine göre deodorantlar yerine güzel kokulu çiçeklerden doğal yollarla koku elde edilmesi, geri dönüşümü mümkün olan ürünlerin kullanımının artırılması, hava kirliliği için sanayi kuruluşlarının bacalarına filtre takılması ve bunların denetlenmesi gibi insan unsuru eliyle alınacak önemli tedbirlerdir. Son olarak öğrenciler küresel sorunların ortadan kaldırılmasında caydırıcı nitelikteki cezaların önemine vurgu yapmaktadırlar. Kaçak avcılığın cezalandırılması, çevreye zarar veren

ürünlerin kullanımının yasaklanması gibi bir dizi tedbir, öğrencilere göre küresel sorunları ortadan kaldırma kapasitesine sahiptir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu küresel sorunlarda sosyal bilgiler dersinin önemine ilişkin öğrencilerin belirttikleri görüşlerle ilgilidir. Araştırma bulgularında iki hususun öne çıktığı görülmektedir: (1) sosyal bilgiler dersinin hayatla iç içe olması ve (2) insanlığı bilinç kazandırması. Bununla birlikte öğrenci görüşlerine göre sosyal bilgiler dersi kapsamında neden sonuç ilişkisine yer verilmesi, sosyal bilgiler dersinin öğrenciye uygulama olanağı sunması ve güncel olması küresel sorunlar konusunda dersin önemine işaret eden kritik noktalar olarak bulunmuştur. Örneğin 2015 yılının sonunda yayınlanan Sosyal bilgiler taslak öğretim programı içinde birey ve toplum, etkin vatandaşlık, insan ve mekân, ekonomi ve sürdürülebilirlik, kültürel miras, kültürel bağlantılar, bilim, teknoloji ve toplum gibi öğrenme alanları bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2015). Bu öğrenme alanları öğrencinin yaşamına bir bütün olarak yön verme ve onu şekillendirme eğilimindedir. Örneğin etkin vatandaşlık isimli öğrenme alanında öğrencilerin aile ve okul yaşamındaki sorumluluklarını yerine getirmeleri, kendi söz ve eylemlerinin sorumluluğunu almaları, oyun ve sınıf kurallarını arkadaşlarıyla birlikte oluşturmaları, aktif dinleme, tartışma, sosyal katılım, iletişim, problem çözme ve karar verme becerilerini kazanmaları amaçlanmaktadır. Yine aynı programda 7. sınıf düzeyinde küresel sorunların çözümüne yönelik işbirliğinin gerekliliğini fark etme amaçlanmakta; küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terörizm ve göç konuları ele alınmaktadır. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi öğrencilerin yaşamına doğrudan etki eden ve bu anlamda onların küresel sorunlara yönelik farkındalıklarını ve bilinç düzeylerini artıran bir ders olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın başka bir bulgusu öğrencilerin küresel sorunların öğretimine ilişkin belirttikleri görüşlerle ilgilidir. Araştırmanın bu bulgusu, öğrencilerin küresel sorunların öğretiminin daha çok düz anlatım yöntemi ile gerçekleştirildiğini düşündüklerini göstermektedir. Bununla birlikte küresel sorunların öğretiminde görsellerden de yararlanılmakta, neden-sonuç ilişkisi kurulmakta ve uygulamalı faaliyetler yapılmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu derse yapılan küresel sorunların öğretiminde öğretmenlerin düz anlatıma, görsel kullanımına, neden-sonuç ilişkisi kurmaya ve uygulamalı faaliyetlere birlikte yer verdiklerini göstermektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında da açık bir biçimde ifade edildiği üzere küresel sorunlar noktasında amaçlanan yalnızca bu konuda bilgi sahibi olmak değildir. Zira programın her bir öğrenme alanında öğrencilerin kazanmaları beklenen birtakım değerler, beceriler ve kavramlar bulunmaktadır. Bu açından bakıldığında öğretmenlerin küresel sorunların öğretiminde farklı yöntemlerden yararlanmaları olumlu bir bulgu olarak görülebilir. Nitekim yalnızca düz anlatım yaparak öğrencilerin küresel sorunlara yönelik bilgi sahibi olmaları belli bir düzeye kadar sağlanabilecekse de bu yöntem, beceri ve değer kazanımı için yeterli olmayabilir. Bu bağlamda öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin sınıf içi öğretiminde farklı yöntemler kullanmak suretiyle küresel sorunlara yönelik bilgi, beceri ve değer kazanımının en üst düzeyde sağlanması noktasında hassasiyet taşıdıkları ileri sürülebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu öğrencilerin küresel sorunlar öğretilirken karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerine yöneliktir. Buna göre öğrenciler küresel sorunlar öğretilirken karşılaşılan en önemli sorunun küresel sorunların üzerinde fazla durulmaması olduğunu belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla etkinlik yapılmaması, kitap yetersizliği, materyal kullanılmaması, küresel sorunların en son konu olarak işlenmesi ve olumsuz sınıf ortamıdır. Küresel sorunların sınıf ortamından üzerinde fazla durulmamasının bir dizi nedeni olabilir. Öncelikle küresel sorunlar konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan bir öğretmenden böyle bir davranışın beklenebileceğini ifade etmek mümkündür. Zira küresel sorunlar güncel bir meseledir ve hayatla iç içe olan yapısı gereği sürekli farklı biçimlerde bireyleri karşısına çıkmaktadır. Bu anlamda alanı iyi takip etmeyen ve alandaki gelişmelerden uzak bir öğretmenin kısa sürede bu konuda ciddi bir bilgisizlik durumuna düşmesi beklenebilir. Bir diğer nokta sınıfta yeterli tartışma ortamının oluşturulamaması olabilir. Özellikle öğretmen ve öğrenci arasındaki

diyaloğun sağlıklı bir zeminde gerçekleşmediği sınıf ortamlarında, işlenen konular üzerine yeterince tartışma yapılamayabilir. Bu durum öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirmelerine engel olacak bir durum yaratabilir. Bununla birlikte küresel sorunların öğretiminde sınıf içi materyal kullanımı da önemli bir etken olarak düşünülebilir. Örneğin küresel bir sorun olarak "açlığın" tartışma konusu edildiği bir sınıf ortamında dünya üzerinde açlık çeken insanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerin belirlenmesi, bu insanların hayat hikâyelerine ya da günlük yaşamlarına yönelik bilgi toplanması ve toplanan bilgilerin ülkemiz koşulları da göz önünde bulundurulmak suretiyle tartışılması biçiminde kurgulanan bir televizyon, internet ya da değişik görsel-işitsel materyalden faydalanmak gerekebilir. Bu materyallerin sınıf ortamında yokluğu ise dersin etkililiğini olumsuz yönde etkileme ve dersi düz anlatım formatı içine sıkıştırma tehlikesini beraberinde getirmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirmeye yönelik öğrenci görüşleriyle ilişkilidir. Buna göre araştırma bulguları küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirme noktasında öğrenci görüşlerine yapılması gereken en önemli şeyin derslerin görselleştirilmesi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte araştırma bulgularına göre geziler düzenlenmesi, öğrencilerin küresel sorunlara yönelik bilinçlendirilmesi, grupla çalışmanın teşvik edilmesi, derslerin dramalaştırılması, derslerin eğlenceli hale getirilmesi, derslerde neden-sonuç ilişkisinin kurulması, öğrencinin sorumluluk alması, uzman kişilerle görüşülmesi küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirme noktasında öğrencilerin görüşlerine göre kritik unsurlar arasında yer almaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi derslerin çeşitli görseller kullanılmak suretiyle zenginleştirilmesi sınıf içindeki etkileşimi üst düzeye çıkarabilir ve bu sayede öğrenilenlerin içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi sürecine daha fazla olanak sağlayabilir. Bununla birlikte öğrencilerin küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirilmesi noktasında yoğun biçimde vurguladıkları bir diğer nokta da gezilerin düzenlenmesidir. Alan yazında konuya ilişkin yapılan bazı çalışmalarda okul dışına yapılan gezilerin öğrenmeyi daha etkili ve eğlenceli hale getirdiği ve öğrenilenlerin daha kalıcı hale gelmesine yardımcı olduğunu göstermektedir (Sontay, Tutar ve Karamustafaoğlu, 2016). Bununla birlikte alan yazında okul dışına yapılan gezilerin öğrencilerin ilk elden öğrenme deneyimleri yaşamalarında ve onların öğrenmeye yönelik ilgi ve motivasyonlarının artmasında önemli bir rol üstlendiğini ortaya koyan araştırmaların yapıldığı görülmektedir (Bozdoğan, Okur ve Kasap, 2015; Bozdoğan ve Yalçın, 2006, 2009; Yavuz ve Balkan Kıyıcı, 2012). Bu bağlamda öğrenciler okul dışına yapılacak gezilerle çevre, hava ve su kirliliği, açlık, kıtlık ve doğal afetler gibi küresel sorunlara ilişkin ilk elden öğrenme deneyimi yaşayacaklarını ve aynı zamanda daha eğlenceli dersler işleyebileceklerini düşünmüş olabilirler. Bu kapsam öğrencilerin önemli vurguladıkları bir diğer nokta da neden-sonuç ilişkinin kurulmasıdır. Küresel sorunlara yönelik yapılacak derslerde neden-sonuç ilişkisinin tesis edilmesi, öğrencilerin küresel sorunlar-küresel sorunların nedenleri-küresel sorunların sonuçları-küresel sorunları önlemeye yönelik yapılabilecek olanlar arasında güçlü bağlar kurmalarını ve konuyu bütüncül bir yaklaşımla ve derinlemesine kavrayabilmelerine olanak sağlayabilir.

Araştırmanın son bulgusu küresel sorunların çözümü için okullarda yapılması gerekenlere yönelik öğrencilerin görüşleriyle ilgilidir. Buna göre öğrenciler küresel sorunların çözümü için okulda kampanyalar düzenlenmesi, STK'lar ile işbirliği yapılması, seminer düzenlenmesi, afişler bastırılması, geziler düzenlenmesi, ağaç dikme ve çöp toplama etkinliklerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırma bulguları bir bütün olarak incelendiğinde öğrencilerin, okulların gerçekleştirilen bir dizi etkinlik aracılığıyla küresel sorunlara duyarlı birey yetiştirme misyonunu üstlenebileceğini ve bunun da küresel sorunların çözümünde kritik bir rol oynayacağını düşündükleri görülmektedir. Bununla birlikte okulun topluma açılması, toplumun farklı kurum ve kuruluşları ile işbirliği yaparak küresel sorunlara yönelik farklı etkinlikler düzenlemesinin öğrenciler tarafından önemsendiği anlaşılmaktadır. Bozdoğan (2011) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçları öğrencilerin etkin bir biçimde derse katılımlarının sağlandığı ve aynı zamanda okul dışı sosyal faaliyetlerin yoğun biçimde gerçekleştirildiği okullarda küresel ısınma konusunda daha bilinçli öğrenciler yetiştirilebildiği ortaya konmuştur. Bu bakımdan okulda küresel sorunlara yönelik sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ve okulun toplumsal bir kurum olarak toplumun diğer kurum ve kuruluşları

ile bağlarını güçlendirmesi küresel sorunlara duyarlı ve çözüm odaklı bireylerin yetiştirilmesini sağlayabilir.

Küresel sorun dendiğinde öğrencilerin aklına en çok küresel ısınma, savaş ve çevre kirliliği gelmektedir. Öğrencilere göre küresel sorunları en çok tetikleyen unsurlar bilinçsiz hareket etme ve bilinç ürün kullanımıdır. Öğrencilere göre insanların bilinçlendirilmesi, küresel sorunların ortadan kaldırılması için en çok yapılması gerekendir.Öğrenciler küresel sorunlarca sosyal bilgiler dersinin önemi noktasında sosyal bilgiler dersinin hayatla iç içe olmasına ve insanlığa bilinç kazandırmasına vurgu yapmaktadırlar.Öğrenciler küresel sorunların öğretiminin daha çok düz anlatım yöntemi ile gerçekleştirildiğini düşünmektedirler.Öğrencilere göre küresel sorunların öğretiminde karşılaşılan en önemli sorun küresel sorunların üzerinde fazla durulmamasıdır. Bunu sırasıyla etkinlik yapılmaması, kitap yetersizliği, materyal kullanılmaması, küresel sorunların en son konu olarak işlenmesi ve olumsuz sınıf ortamı izlemektedir. Öğrencilere göre küresel sorunlara duyarlı öğrenci yetiştirmede yapılması gereken en önemli şey derslerin görselleştirilmesidir. Geziler düzenlenmesi, öğrencilerin küresel sorunlara yönelik bilinçlendirilmesi, grupla çalışmanın teşvik edilmesi, derslerin dramalaştırılması, derslerin eğlenceli hale getirilmesi, derslerde neden-sonuç ilişkisinin kurulması, öğrencinin sorumluluk alması ve uzman kişilerle görüşülmesi bu konuda gerçekleştirilmesi gereken diğer uygulamalardır. Öğrencilere göre küresel sorunların çözümü için okullarda kampanya, seminer ve geziler düzenlenmeli, afişler bastırılmalı, STK'lar ile işbirliği içine girilmeli ve ağaç dikme ve çöp toplama gibi etkinlikleri yapılmalıdır.

Okullarda küresel sorunların geniş bir platformda tartışılması için gerekli zemin oluşturulmalı, okul-toplum ilişkilerinden de yararlanarak küresel sorunlar konusunda uzman kişilerden destek alınmalı; seminer, konferans ve paneller düzenlenmelidir. İlçe ve il milli eğitim müdürlükleri düzeyinde, okullarda küresel sorunlara yönelik gerçekleştirilecek projeler desteklenmeli; bu konuda proje üretmek isteyen öğretmen ve öğrencilere maddi ve manevi açıdan katkı verilmelidir. Küresel sorunlara yönelik okullarda uygulamaya dönük etkinliklere ağırlık verilmelidir. Yapılacak okul-temelli etkinliklerle öğrencilerin ve öğretmenlerin küresel sorunlara yönelik duyarlılıklarının artırılması hedeflenmelidir. Okul dışına yapılacak gezilerle öğrencilerin yakın çevreyi tanımaları ve sorunlarını belirleyerek bunları tartışmaları sağlanmalıdır. Bu araştırma nitel yöntemde tasarlanmıştır. Konuya ilişkin ulusal alan yazında sınırlı sayıda araştırma bulgusu olduğu gerçeğinden hareketle farklı araştırma yöntemleri kullanarak ve farklı çalışma gruplarıyla küresel sorunlara ilişkin daha fazla araştırma bulgusu üretilmelidir.

KAYNAKÇA

Apple, M. W., (2006). *Educating The Right Way.* New York: Routledge.

Balkar, B., Özgan, H., (2010). Küreselleşmenin İlköğretim Kademesindeki Eğitim Sürecine Etkilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(19), 1-22.

Banks, J. A., (2004). Teaching For Social Justice, Diversity, And Citizenship in a Global World. *The Educational Forum*, 68 (4), 296-305.

Banks, J., (2007). *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives.* San Francisco: Jossey-Bass.

Bozdoğan, A. E., Yalçın, N., (2006). Bilim Merkezlerinin İlköğretim Öğrencilerinin Fen' e Karşı İlgi Düzeylerinin Değişmesine ve Akademik Başarılarına Etkisi: Enerji Parkı. *Ege Eğitim Dergisi*, *7*(2), 95-114.

Bozdoğan, A. E., Yalçın, N., (2009). Determining The İnfluence Of A Science Exhibition Center Training Program On Elementary Pupils' İnterest and Achievement in Science. *Eurasia Journal*

of Mathematics, Science and Technology Education, *5*(1), 27-34.

Bozdoğan, A. E., (2011). "Küresel Isınma" Sorunu Hakkında Eğitim Alanında Yapılan Çalışmalardan Bir Derleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *11*(3), 1609-1624.

Bozdoğan, A. E., Okur, A., Kasap, G., (2015). Planlı Bir Alan Gezisi İçin Örnek Uygulama: Bir Fabrikası Gezisi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(2), 1-12.

Burnouf, L., (2004). Global Awareness and Perspectives in Global Education. *Canadian Social Studies,* 38 (3),https://canadiansocialstudiesjournal.educ.ualberta.ca/content/articles-20002010#ARburnouf_global_awareness_perspectives163

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Clarke, V., (2004). Students' Global Awareness and Attitudes to Internationalism in a World of Cultural Convergence. *Journal of Research in International Education*, 3(1), 51-70.

Çermik, F., Çalışoğlu, M., Tahiroğlu, M., (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Küresel Vatandaşlık Eğitimi İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, p. 775-790. ISSN: 1308- 2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9436, ANKARA-TURKEY

Dower, N., (2003). *Introduction to Global Citizenship.* Edinburgh: Edinburgh University.

Ersoy, A. F., (2013). Global Citizenship Education in Social Studies: Experiences Of Turkish Teachers And Students in İnternational Conflict and War. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *1*(1), 7-30.

Gardner, R., (2013). Global Perspectives and Education in Values. Jo Cairns, Roy Gardner, Denis Lawton (Ed.) *Values and the Curriculum*. (s.150-166). NY: Routledge.

Gaudelli, W., (2014). *World Class: Teaching and Learning in Global Times.*NY: Routledge.

Glesne, C., (2012). Nitel Araştırmaya Giriş. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Ed.). Ankara: Anı

Gökçe, O., (2006). *İçerik Analizi. Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal.

Gömleksiz, M. N., Kılınç, H. H., (2012). Küreselleşmenin Eğitim Programları Üzerindeki Etkisine İlişkin Akademisyen Görüşleri. Nitel bir Araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(17), 397-413.

Gürdoğan-Bayır, Ö., Göz, N. L., Bozkurt, M., (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Küresel Vatandaşlık. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 145-162.

Hicks, D., Holden, C., (2007). *Teaching The Global Dimension*. London: Taylor & Francis

İçen, M., Akpınar, E., (2012). Küresel Vatandaşlık Eğitiminin Uluslararası Sorunların Çözümündeki Rolü. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(2), 277-289.

Kadragic, A., (2006). *Globalization and Human Rights.* Philedelphia: Chelsea House.

Kan, Ç., (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Sorunlarla İlgili Tutumları ve Ders Programlarına Yönelik Önerileri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ensitüsü, Ankara.

Kessinger, T. A., (1997). *The Global Knowledge Of Ohio's Public Secondary Social Studies Teachers: An Exploratory Study*. (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Thesis Database.

Kim, S. M., (1998). *Social Studies Teacher: Their Perceptions And Implementation Of Global Multicultural Education With İn Their Classroom.* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Thesis database.

Kılıçoğlu, G., Karakuş, U., Öztürk, T., (2012). Günümüz Dünya Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume* 7/4, Fall 2012, p. 2209-2224. ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOİ Number:http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3886, ANKARA-TURKEY

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2015). *Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı*. http://www.memurlar.net/common/news/documents/534274m/31021236_sosyalbilgilertaslak.pdf sayfasından erişilmiştir.

Noddings, N., (2005). *Educating Citizens For Global Awareness*. New York: Teachers College.

Özel, S., (2007*). Küreselleşme Döneminde Vatandaşlık.* http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/soli_ozel.pdf sayfasından erişilmiştir.

Özkan, T., (2006). *İlköğretim Öğretmenlerinin Küresel Eğitime Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Öztürk, F., Günel, E., (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Küresel Sistemler, Küresel Eğitim ve Çeşitlilik Kavramlarına İlişkin Algısı. *İlköğretim Online, 15*(1), 172-185.

Sağlam, M, Vural, L., Akdeniz, C., (2011). Küreselleşmenin Türkiye'deki İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Görülen Yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19*(35), 1-15.

Saltelli, M., Ratto,T., (2008). *Global Sensitivity Analysis: The Primer*. UK: Wiley & Sons Publishing.

Silva, M., (2014). *State Legitimacy and Failure in İnternational Law.* Leiden: Brill.

Sontay, G., Tutar, M., Karamustafaoğlu, O., (2016). Okul Dışı Öğrenme Ortamları ile Fen Öğretimi Hakkında Öğrenci Görüşleri: Planetaryum Gezisi. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi, 1*(1), 1-24.

Steger, M., (2004). *Küreselleşme*. (Abdullah Ersoy, Çev.). Ankara: Dost.

Weitze, C. L., Ø, R., (2014). The Global Classroom Model Simultaneous Campus and Home Based Education Using Videoconferencing. *Electronic Journal of e-Learning, 12*(2). 215-226.

Wilson, A., (2000). Enlarging Our Global Perspective: Lessons from Ghana. *The Social Studies*, 91,197203.

Yavuz, M., Balkan Kıyıcı, F., (2012). İnformal Öğrenme Ortamlarının İlköğretim Öğrencilerinin Fen'e Karşı Kaygı Düzeylerinin Değişmesine ve Akademik Başarılarına Etkisi: Hayvanat Bahçesi Örneği. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri*, Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde.

Yazıcı, Ö., (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin Günümüz Dünya Sorunlarına Yönelik Tutumları, *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/6 Spring 2013, p. 807-823, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOİ Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4716, ANKARA-TURKEY

Yıldırım, A., Şimşek, H., (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin.

Zakaria, F., (2005). Education for Global Citizenship. *Independent School, 64*(3), 86-92.